

Răsunetul cultural

Magazin literar și artistic

Realizat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud

An. XI; Nr. 12 (128), decembrie 2023

Apare lunar sub egida Uniunii Scriitorilor din România - Filiala Cluj

ISSN 2784-0034 ISSN-L 2784-0034

Otilia Hedeșan: Miza etnologiei este
să conservăm sistemul de credință,
de înțelepciune, de judecată

pag. 8-9

Urări de Crăciun de pe Valea Țibleșului

De ieși gazdă până-n prag
Că te colindăm cu drag
Și iară te băgă-n casă
Ș-aprinde lumina-n masă
Că-ți intră Hristos în casă
C-un mănunchi de busuioc
Să aibă gazda noroc
Tăt margând și stând pe loc
C-un mănunchi de nintă creață
Să aibă gazda viață
Tăt margând și stând pe laiță.

pag. 2

Sărbători cu mulți
colindători, cu pace,
sănătate și bucurii!

Crăciunul scriitorilor

pag. 3-5

Povestea cămeșii bărbătești

pag. 15

Facultatea de Litere a UBB

Întâlnirea echinoxistilor

1968 **55** 2023

echinox

revista
ECHINOX

Vineri, 15 decembrie 2023, ora 11

Urări de Crăciun de pe Valea Țibleșului

Slobozi-ne, gazda,-n casă,
C-afară plouă de varsă;
C-afară plouă de cură,
Ne bat stropii peste gură.
De ne-ar bate cu vin rece,
N-am ave bai, că ne-ar trece,
Da ne bat cu bosâioc,
Să aibă gazda noroc.
De tri luni, de când vinim,
N-auzim cocoș cântând,
Nici feciorii hăulind.
Să fii, gazdă, vesel, bun,
C-ai ajuns ș-aies Crăciun.

....
Colindită-ntr-un inel,
Scoală, gazdă din pătuț,
Și ne dă un colăcuț.
De ni-i da, de nu ni-i da,
Noi cu sila n-om lua
Și ne-om duce mai în jos
Și-un colac de grâu frumos,
Cât codița plugului,
Jup, în traista pruncului

....
Colindită cu codiță,
Holbă ochii la poliță,
La botile cu cârnaț,
Sculați, gazde, și ne dați.
De ni-ți da, de nu ni-ți da,
Altu nu v-om colinda,
Că ni-i scurtă bondița,
Ne temem c-om îngheța.
Și noi suntem mititei
Și ne mănă câinii răi.

....
Gazdă, bine te-ai gătat,
Mândră mas-ai încărcat.
Pă masă, față de masă,
Sus pă masă ol cu vin,
Lângă el, paharul plin.
Pentru cine te-ai gătat?
Ori ai fin de cununat,
Ori fiică de botezat?
Ori l-aștepți pe Dumnezeu

Să-ți prânzăști prânzul cu el,
Să nu-ți bage nici o vină
Că te-o-aflat cu masa plină?

....
Supărată-i gazda,
Că nu i-am zis corinda ca la vecina.
Da nu facă găzdoaia așe:
Cheme-ne-n casă
Și ne așeze după masă,
Că noi om zice altă corindă,
Mai mândră și mai frumoasă.
Pe voi în casă v-o chemat,
Pe mine-afară m-o lăsat.
Afară plouă de varsă;
De-ar ploua palincă rece,
Nu mi-ar păsa să mă-nece,
Da plouă cu bosâioc,
Doamne, dă-i gazdei noroc
Și plouă c-on boț de flori,
Să aibă noroc la feciori.

....
Colindită cu fliscoi,
Hai Crăciune la noi,
Că copiii s-o urât
Să mănăce mălai prăjit.
Colindită cu codiță,
Holbă ochii la poliță,
La cârnaț și la codiță.
Tata n-o tăiet purcel,
Că purcelul l-o vândut
Și tăți banii i-o băut.

..
Asta-i gazda cea aleasă
Și găzdoaia cea frumoasă;
Asta-i casa cea din vie
Și găzdoaia de-omenie.
Doară nu vi-ți supăra,
C-am cutezat a intra;
Doară nu vi-ți bănuî,
C-am cutezat a vini.
Noi mai mult am colinda,
Da de frig nu putem sta.

....
Colindită nu-i mai multă,
Să trăiască cine-ascultă.
Sus la cer o înălțăm,
Jos la gazdă o-nchinăm.
O-nchinăm cu bucurie
Și cu mare veselie,
C-am ajuns sara de-Ajun
A bătrânului Crăciun.

....
Colindită cu trifoi,
Hai, Crăciunule, la noi,
Că copiii s-o urât
De atâta mălai prăjit;
Copiii s-o săturat
De-atâta mălai uscat
Și de cureciu murat
Și de peștile sărat.

....
Auzât-am o minciună
C-aicea-i horinca bună!
Îndulcită cu zahăr,
Dă-ne gazdă un pahar!
Un pahar nu ni-i bugăt
Dă-ne gazdă olu tăt!
Că ni-i neamu băutor
Be o cupă de tri ori
Și un ol de nouă ori

(Culese de Meniu Maximilian și urate la
Uniunea Scriitorilor-Filiala Cluj)

Olimpiu Nușfelean

Izbânda provinciei

Trăitor fiind, eu, mai mult în provincie, mai des într-un sat, care, deși beneficiază de niște avantaje ale tehnicilor și instalațiilor moderne, tot la margine de imperiu își duce veacurile, n-aș putea spune că am o percepție exactă, relativ bogată, a evenimentelor cultural-literare care se desfășoară în jurul meu. N-am o accesare directă la multe dintre acestea, mai ales la cele de anvergură națională. Decît prin intermediul unor știri de presă. Mai compensez cu cele din Cluj-Napoca, dar și aici e vorba de „distanță”. La Bistrița se desfășoară cîteva notabile, pe care le apreciez, dar și Bistrița, în ciuda unui statut de „centralitate”, nu-i mai mult decît un sat mai acătării. N-are teatru, nici filarmonică, nici măcar o echipă de fotbal care să bată nu „mijloacele”, ci măcar „marginile”, dar să le bată, pe bune! „Gloria” de acum are niște fani devotați, îi stimez, dar echipa e cam pe nicăieri. E bine poate că orașul nostru nu are asemenea instituții de forță culturală, deoarece astfel s-ar părea că ar avea posibilitatea de a îndrepta banii spre alte ținte, literare, de exemplu, dar n-aș insista pe această temă. Beneficiez eu de internet care mă ține în relație cu editurile, cu revistele literare, cu anumiți prieteni, dar mi-e greu să urmăresc „la zi”, într-un teatru ca lumea, o piesă de teatru a proaspătului nobelizat, deși acesta e jucat pe multe scene ale lumii. La recente apariții editoriale se poate ajunge, dar nu atît de ușor precum cineva care locuiește în orașul în care își desfășoară activitatea și editura de profil, sau de... interes. S-a mai modificat — și relaxat - desigur raportul dintre Centru și „Provincie”, dar tot la o anumită margine te regăsești, literar și geografic, la un moment dat — cu avantaje și dezavantaje, firește. Unii bat „marginile”, alții bat „mijloacele”. Și cînd vine vorba de „mijloace” (de a face ceva), atunci lucrurile se clarifică mai tare. Deși, literaturizînd — ca în orice activitate scriitoricească — sau chiar metaforizînd, provincia începe să prindă și ea un alt glas. Un glas despre care nu se poate spune că nu e auzit.

În această stare de lucruri aflîndu-mă, nu pot să nu spun că, recent, m-a însuflețit oarecum cîștigarea premiului Nobel de către norvegianul Jon Fosse. Spun asta nu pentru că aș fi un fan al norvegianului, pe care nu l-am urmărit în cursa lui pentru Nobel nici cît pe Mircea Cărtărescu, premianți de acest fel sînt în fiecare an, unii controversați (sper să nu fie și cel de acum), dar am observat cu surpriză și bucurie că e vorba de un scriitor care vine din Nord, din „frig” (imagine metaforică) și mai ales că scrie în nynorsk, un dialect local folosit de mai puțin de 15% din populația Norvegiei, în special în jurul orașului Bergen. Nu într-o limbă de circulație... universală, nu în engleză sau chineză. Un stil caracterizat de o scriitură minimalistă și rafinată, o intrigă simplă inspirată de viața cotidiană, în care răsună întrebările existențiale ale personajelor. Nu prea cunosc, bineînțeles, literatura lui Fosse, dar Nobelul e o surpriză și de data asta, te ia de pe picioare (sau te prinde pe picior greșit, juriul iar se joacă cu nervii noștri), nu pot da un verdict propriu (fapt ce îi va mira pe unii), dar mă întreb ce chimie are o astfel de limbă (vorbită de o populație restrînsă), încît îl duce pe vorbitorul/mînuitorul ei spre capodopere de interes mondial. Pentru un scriitor este terifiant și reconfortant, în ciuda, și mai ales în ciuda, prizonieratului lui într-o limbă de circulație restrînsă, dar cu atîta încărcătură... artistică! De reflectat. Vor fi fiind teorii, experiențe, dar evidența literară e de luat în seamă. Oricum ai privi lucrurile, vei parafa, totuși, o izbîndă a scrisului.

Scriitorul norvegian Jon Olav Fosse, poate mai puțin frecventat la noi, este foarte cunoscut în lume ca autor ale cărui creații acoperă o multitudine de genuri literare, de la piese de teatru, romane și poezie pînă la eseuri și cărți pentru copii, traduse în peste 50 de limbi. Primul roman tradus în românește este Numele celălalt. Septologie I-II, de către Ovio Olaru, lect. univ. dr. în cadrul Departamentului de Studii Anglo-Americane și Germanistice al ULBS, unde predă literatura germană și un curs facultativ de limbă norvegiană, traducătorul oferindu-ne echivalențe din limbile norvegiană, daneză și islandeză. Romanul proaspătului nobelizat pomenit mai sus, scris în „nynorsk”, („noua limbă norvegiană”), cu statut egal cu cel al celeilalte limbi oficiale a Norvegiei, „bokmål” („limba literară”), a fost o provocare pentru traducător. După cum mărturisește acesta, lucrul asupra textului a solicitat atenție privind conservarea registrului religios și incantatoriu al frazei, cu un ritm rapid, percutant, care, la lectură, nu te lasă să respiri. Presa internațională notează: „Proza lui este mistică, spirituală, perfect meșteșugită. Pură poezie!” (The Paris Review), „În mâinile lui Fosse, Dumnezeu devine o forță estetică greu de stăpănit, explozivă, invizibilul din ceea ce este vizibil” (The Nation), „În Numele celălalt, acumularea ritmată de cuvinte are ceva incantatoriu - un aer aproape sacru” (The Wall Street Journal). Se spune că Jon Fosse este atît de respectat în Norvegia, încât, începînd din 2011, are dreptul de reședință în Palatul Regal din Oslo, privilegiu acordat de guvernul norvegian artiștilor care se bucură de cea mai mare apreciere.

Să reținem: proaspătul laureat Nobel e născut la o fermă izolată, pe coasta de vest a Norvegiei, lângă fiordul Hardanger, scrie într-o limbă de circulație restrînsă (dar respectată), elaborează un discurs literar minimalist, cu o încărcătură existențială majoră, învăluit în magie poetică și sacralitate, scriitorul fiind de asemenea foarte apreciat de instituțiile statului. Un model pentru izbînda... provinciei. O fi oare limba aceasta, nynorsk, mai poetică sau mai plină de magie și sacralitate decît limba noastră, copleșită totuși, azi, de atîta trivialitate? Nu cred.

Primul (prima) colindat (colindă)

1. Când ați mers pentru prima dată la colindat?
2. Care a fost prima colindă pe care ați spus-o la fereastra gazdei?

Leon-Iosif Grapini

Crăciunul copilăriei

Când mă gândesc, cu nostalgie, la sărbătorile de iarnă ale copilăriei, începute cu *Crăciunul* și terminate cu *Boboteaza* – când preotul satului umbla cu crucea din casă în casă –, îmi vin în minte iernile geroase, ninsorile abundente, nămeții cât gardul, bucuria săniișului de pe derdelușul uliței mele, gheața groasă a Someșului Mare pe care alunecau săniile, încărcate cu lemne, trase de cai, odaia de locuit, dereticată și „înnoită” cu așternuturile, cuverturile, fețele de pernă și de masă și ștergarele ornamentale folosite doar la marile sărbători de peste an, dulciurile și bunătățile aduse de rudele de la oraș, frați și surori ai mamei veniți în vizită cu familia, cozonacii copti în cuptorul sobei și prăjitura *Televizor* făcută de mama – un blat gros cu cacao, uns pe ambele părți cu cremă tot de cacao și prins între două foi de aluat mai subțiri și galbene –, pomul de Crăciun împodobit cu bomboane în staniol, mere, nuci poleite, figurine de turtă roșie, cu oglinjoare încrustate, betea multi-coloră de hârtie creponată și vată din belșug, pom agățat de inelul unui piron bătut în tavan, deasupra patului bunicii, din care atât eu, cât și sora mea, după cum ne rânduiau la dormit în acest pat, mâncam pe ascuns bomboane, colindatul pe la case, alături de prietenii mei, de-a lungul satului, prin frig și prin stratul gros de zăpadă, grămăjoarele de monede, primite ca răsplată pentru colindă, pe care le număram de câteva ori pe zi visând la cine știe ce jucărie expusă în vitrina librăriei din sat, dar căroră mama le dădea, de fiecare dată, o altă întrebuintare, vizita lui Moș Crăciun, îmbrăcat cu un cojoc lung, ponosit, și cu fața acoperită, care nu venea doar în seara de Ajun, ci ori de câte ori eu cu sora mea, mai mare cu un an decât mine, eram mai mult decât neastâmpărați, nu aducea daruri, ci o bătă și un sac gol destinat copiilor răi și întotdeauna intra în casa noastră când mama nu era de față, bunica fiind cea care ne apăra de Moșul amenințător, îmi vin în minte mai ales obiceiurile specifice: *Banda lui Jianu*, *Irozii*, *Turca* și *Plugușorul*, toate acestea creând o atmosferă magică, încântătoare.

Mama, spre deosebire de bunica, era o fire veselă, încrezătoare și comunicativă, prin casă cânta mai tot timpul, deretica, gătea, torcea și țesea cântând, avea o voce minunată. Deși nu era la fel de evlavioasă ca bunica, mama era păstrătoarea tradițiilor, așa că ea ne-a învățat colindele copilăriei, printre care cea mai cunoscută în sat, *O ce veste minunată*. Am fost colindător de Crăciun și de Anul Nou până prin gimnaziu, când, mai mare fiind, alături de prietenii sau colegii de clasă, umblam cu *Banda lui Jianu*.

Prima colindă învățată, nu în totalitatea ei, ci doar primele două strofe, a fost *La nașterea lui Hristos*, cu acest titlu o păstrez în memorie. Să tot fi avut patru sau cinci ani când eu și sora mea, îmbrăcați în straie de sărbătoare, am colindat întâiași dată în tinda casei noastre, lângă ușa ce dădea în odaia de locuit, fiind recompensați cu bani, după cum era obiceiul, de mama și de bunica, iar prima gazdă colindată au fost vecinii a căror locuință se afla dincolo de curtea noastră, părinții prietenilor mei, Miluț și Tinu, primul de o seamă cu mine, celălalt mai mic cu un an, cei doi întregind echipa micilor colindători purtați de mână de mamele protectoare până la poarta pușinelor case aflate pe ulița noastră. Uliță pe care, mai des sau mai rar, pașii mă poartă spre casa copilăriei, să văd ce mai face mama, aflată în grija surorii mele, la cei optzeci și șase de ani ai săi.

Gellu Dorian

Colindele sunt aurul fără seamăn al sufletului

1. Nu cred că mai țin minte când am fost pentru prima dată cu colindul sau cu uratul. La noi în sat, la Coșula, nu se obișnuia să se meargă în ajun de Crăciun cu colindul. Colindele ni le cânta mama sau bunica, în casă, în jurul cuptorului în care se coceau pîinile și cozonacii, colacii și covrigii, ori în jurul unui pom, care nu era un brad, ci un trunchi firav e corcoduș împodobit cu cele pe care părinții le aveau la îndemînă: bomboane învelite în staniol, pișcoturi de casă, la fel, învelite de mama în staniol sau hîrtie creponată de toate culorile, din care făcea și acele ghirlande ca niște lanțuri care legau crengile, ca și cum ar fi fost pline de roade, crengi peste care pe ici și colo se vedeau fulgi de zăpadă făcuți din vată sau lînă albă. Rareori aveam sub acel pom și cadouri; bucuria erau acele colinde cîntate de mama sau bunica, pe care apoi, în prima zi de Crăciun, le ascultam cîntate de cei trei magi, care venau cu Steaua, la fel împodobită cu girlande și cordele multicolore, oglinjoare și iconițe, magi care erau fie fratele mai mare și alți doi prietenii, fie copii din vecini, îmbrăcați în costume naționale. Eu nu am îndrăzinit să mă organizez într-o astfel de echipă, locul fiind reparat fratelui mai mare. Dar m-am bucurat, într-un prim an al amintirilor mele de acest fel, de patinele de lemn cu șină, pe care, în urma acelor colide, fratele mai mare le-a cumpărat cu trei lei de la un alt comersant de acest fel, ocazional, din sat. Ori, a doua zi, colidenele le mai auscultam din gura fetelor, două de regulă, care veneau cu globul, și printre care o recunoșteam pe sora mai mare, care astfel ne umplea casa de colidele ei, ori ale altor fete din vecini, care veneau să ne anunțe că Domnul Isus s-a născut. Am reținut mai toate colidele, pe care și acum le cînt, fără deosebire față de altele din altă parte a țării. Noi îl așteptam, acasă la noi, pe Moș Cărciun, nu pe Moș Gerinlă, așa cum învățam la școală:

„Moș Gerilă, toți îmi spun
Că ești darnic și ești bun,
Eu îți spun de mai 'nainmte
Că sunt băiețel cuminte!”

Dar mie îmi plăcea mai mult să o ascult pe mama cu colindul lui Șt. O. Iosif, cunoscut acum tuturor, după o vreme tristă prin care a trecut prin cenzurile comuniste, *Moș Ajun*, dar mai ales *În seara de Crăciun* de George Coșbuc, ori *Din an în an*, versuri curate, de o frumusețe pură, rămase și acum în minte. Nu, n-am fost cu colindul, dar n-a trecut nici un an fără a nu cânta colindele, pe care, un timp, le-am șoptit doar, să nu deranjez pe cei care erau fără suflet într-o țară căreia i se furaseră toate frumusețile sufletului adevărat. Pînă cînd în dimineața de Crăciun, din decembrie 1989, cînd m-am trezit din somn în sunetul frumos al colindelor de altădată. Nimic nu poate înlocui o astfel de emoție, pe care ți-o oferă colindele de bucurie pentru nașterea în fiecare an a speranței de viață, care nu poate fi alta decît aceea a nașterii Domnului nostru Isus Hristos!

Însă, acolo în satul meu, Coșula, colindele se cîntau în noaptea de An Nou. Și mai ales în dimineața primei zile a Noului An, cînd, ca trase la copiator, în fiecare an, două colidătoare veneau la fereastra noastră și cîntau aceleași colide, care ne trezeau din oboseala unei nopți prin care trăseseam și noi brazde adînci cu plugurile noastre imaginare prin curțile celor din sat, pregătite astfel pentru un an rodnic. Erau frumoase și ne dădeau noi speranțe de viață. După urăturile pe care le spuneam la ferestrele caselor ce rămăneau aprinse toată noaptea, acele colide erau tot ceea ce putea împlini un suflet mulțumit de copil. În schimb urăturile noastre erau scurte, auzite de la părinți, așa cum trebuiau să fie urăturile copiilor, nu ca acelea ale flăcăilor, care pierdeau și cite o oră la ferestrele caselor în care fetele își așteptau viitorii miri. Și, mai ales, nu spuneam urături de viață nouă, așa cum erau indicațiile din acele vremuri. Noi spuneam:

„- Bună seara, Doamnă gazdă,
Mă lăsați să trag o brazdă?
- Dar de ce nu, măi, băiete,
Vino-n casă, că am fete!
Fetele-s de măritat
Și băieții de-nsurat!”

Sau:
„Aho, ho, ho
De Anul Nou
Că găina n-are ou
Și cocoșul n-are gușă,
Ia mai dă un leu, Mătușă!”
Dar urătura mea preferară era:
„Aho-ho-ho!
Colo-n deal la Gruguiaț,
Unde-și au țiganii sat
E atîta bogăție,
Încît nici Dumnezeu nu știe!
Cine trece poa' să vadă,
Cîinii-s cu colacii-n coadă,
Nu mai trebuie să uri,
Întinzi mîna și să furi!
...Noi suntem de la Mitoc
Unde-ngheață apa-n tioc
Și găluște pe foc!”

Erau, desigur, și alte urături, care aveau rostul să stîrnească hazul, să ne îmbie la a ne face sfîrșitul de an cît mai frumos, în așa fel ca începutul de an nou să fie la fel.

Scriitorii văzuți de Laura Poantă

Expoziție la Uniunea Scriitorilor - Filiala Cluj

Vasile V. Filip

Primul colindat

Se întâmpla prin 1960. Tocmai intrasem la școală, în clasa I. Dar trupa pentru colindat nu acolo mi-o făcusem. Și nici nu cred că mi-o făcusem eu, în sensul deplinei libertăți de alegere. Urma să umblu la colindat cu vărul Vasile, fiul fratelui mai mic al mamei. Și el, Vasile, era ceva mai mic decât mine: nu intrase încă la școală. Ne-au pus laolaltă părinții, respectiv mama și unceșul Ion, care ne-a făcut fiecăruia dintre noi câte o botă potrivită: cu măciulie rotundă sus și încrustată cu figuri geometrice pe treimea superioară a lungimii. Mamele noastre ne făcuseră trăistuțe de lână, țesute la război, cu motive florale pe față, cu ciucuri colorați la colțurile de jos și cu baiere late, împlete din câte șase fire groase de lână, diferit colorate.

Aveam sumăieșe și căciuli negre de miel, pe latura lor din dreapta mamele noastre cosându-ne câte un „struț” din hârtie colorată (culorile preponderente erau roșu și galben), cu mici oglinjoare inserate, struțul fiind cumpărat din târg de la Beclean, într-una din miercurile din post. Și tot din târg (dar se găseau uneori și la „cooperativa” din sat), tații noștri (sau vreun frate mai mare) ne înzestraseră cu câte o lanternă „Elba-Focus”, cu baterie plată de 4,5 V, care trebuia să fie nouă, de maximă putere în seara de Crăciun, numai bună de pus în ochii altor cete de copii, cu care ne-am fi întâlnit. (Întâlniri după care puteau fi de folos și botele, dar ele erau destinate, în principiu, câinilor care ar fi scăpat nelegați în seara cu pricina.)

Eram foarte mândri de această recuzită, mai ales de bote și lanterne, considerate obligatorii la un colindător serios. Deși, încă atât de mici fiind, nu trebuia să ne prindă întunericul la colindat, dar trăgeam de timp să ne prindă măcar puțin, măcar cât să ne punem în valoare lanternele. Mai ales că iluminat public încă nu era, casele erau luminate cu lămpi cu petrol, iar afară, în uliță, marele spectacol de Crăciun era cel al fuioarelor de lumină din lanterne, care, orientate spre cer de pe diverse ulițe, se încrucișau și se confruntau, reverberate de copacii și acoperișurile ninse și ajutate de ceața, nu prea groasă, ce contura și mai bine fuiorul de lumină.

De colindat, colindam (mai cu seamă strigând din toți bojocii, decât urmărind cu fidelitate linia melodică a colindei) doar pe la vecini și rude. Dar, fiindcă eu și Vasile nu stăteam în aceeași parte de sat, aveam de acoperit măcar vreo 15-20 de case, de la care ni se umpleau trăistuțele de mere, nuci și turtițe sau colăcei rotunzi, anume făcuți în cuptor de gospodine, pentru colindătorii de seama noastră.

Repertoriul de colinde, nu prea bogat, cu texte nu prea lungi, era totuși temeinic pregătit, cu repetiții măcar săptămânale, ce începeau odată cu intrarea în post, supravegheate și îndrumate mai cu seamă de mătușa Paulină, mama lui Vasile. Eventualele greșeli nu aduceau cinste, nu atât nouă, copiilor, care ne sinchiseam mai puțin de asta, cât mamelelor pregătitoare.

Îmi amintesc de un text cu două păsărele, ce avea o melodie bine, alert ritmată, potrivită stilului nostru cam răcnit: „La ușa besericii/ Măruț-mărgăritar (refren ce se repeta după versurile 1, 3, 5 ș.a.m.d.)/ Două păsărele cântă/ Tăt cântă și cîrpesec (ref.)/ Pe Dumnezeu pominesc/ Dumnezeu de-aici s-o dus (ref.)/ Să caute pe Iisus/ Pe Iisus Domnu’ Hristos (ref.)/ Care de la iad ne-o scos/ Din gurile iadului (ref.)/ Din vâpaia focului”.

Pe această umilă porțiță am pătruns în universul colindei, care mă va preocupa mai târziu. Evident că nu-mi puneam problema atunci nici ce caută „măruțul-mărgăritar” în refren, nici cum l-ar putea „pomene” cele două păsărele pe un Dumnezeu ce pare că lipsește (sau doarme), dar căruia pare a-i lua locul Fiul Iisus-Salvatorul (Soter).

La toate acestea și la multe altele mă voi gândi, cu mai mult sau mai puțin folos, mult mai târziu.

Nicoleta Milea

Primul colindat, prima colindă

Îmi amintesc adesea mărturisirea unui scriitor, care sublinia, rezumativ, că „fiecare civilizație modelează o sensibilitate”. Dar, când în cadrul aceluiași timp, noi, copiii, fără să știm, trăiam paradoxal o sensibilitate dublată involuntar? Provocată de cine? De ce?

Atunci, născuții în lumea celui „materialism dialectic”, unica viziune impusă, cum să-și fi (re)găsit un loc în spiritualitatea bătuită de nefericita și acida stare de îndepărtare față de dimensiunea religioasă a existenței?

Poate, de aceea, și prima colindă pe care mi-o amintesc, de pe la patru ani, era mai mult un mesaj de trecere al unei simple (re)prezentări: acela de „binețe”, adresat gospodărilor colindați, apoi categorica cerere a „bobârnacilor” și urarea din final, ce îmbina prospețimea clipei cu speranța în viitorimea timpului și frumusețea copilăriei: „Bună dimineața la Moș Ajun!/ Ne dați ori nu ne dați./ Ne dați ori nu ne dați./ Ne dați, ne dați?/ Am venit și noi o dată/ La un an cu sănătate./ Tatăl Bun să ne ajute./ La covrigi și la nuci multe/ Și la anul când venim./ Sănătoși să vă găsim./ La mulți ani cu sănătate./ Bucuroși să fiți de toate!” (*Bună dimineața la Moș Ajun!*)

În primul an de școală am învățat o colindă care nu mi-a plăcut niciodată: „Dormi gazdă, ori nu dormi/ Că vă vin colindători!/ La sculați cu toți/ Treziți și vecini de-ai voștri!/ Feciori și fete mari,/ Muncitori și cărturari/ Să curețe curțile/ Sunt curate. Nu te uiți?/ Dar ce curți-s aceste curți?/ Cu casele tencuite/ Și-năuntru văruite/ Ușile dezăvorate,/ Cămarile cu de toate,/ Iar în vârfurile lor/ Joacă și doi porumbei,/ Albi și tare sprintenei/ În mijlocul colectivului/ Și sub steagul tricolor/ Și picară ce picară,/ Se luară de zburară,/ Jos spre mare se lasară./ Apă-n aripi ei luară,/ Rubinele-n ghericele/ Veniră-napoi cu ele/ Și la cer se ridicară/ Rubinele le lasară./ În flori se prefăcură/ Și apa când lasară/ Tare mi se parfumară./ Toate-s ca să-nvesească/ Astă casă tinerească,/ Crescută în zori cu rouă,/ De viața asta nouă/ Sub steagul partidului./ Ce ne-ndeamnă-n viitor/ Să muncim cu mai mult spor.” (*Colind de viață nouă*)

Cum să-mi fi plăcut? Mă-ntreb acum, ce legătură avea cu atmosfera și semnificația momentului? De fiecare dată, când îl reciteam, nu înțelegeam de ce este o colindă această înșiruire de vorbe. De la părinții și bunicii mei, altceva înțelegeam că este colinda...

În zona noastră se colinda în dimineața zilei de 24 decembrie, de la miezul nopții, până la răsăritul soarelui, dar noi, copiii, prelungeam până spre 7:00, 8:00 dimineața. Cetele de colindători erau formate din băieți. Noi, fetele, nu eram acceptate, așa că ne grupam două rudenie sau după prietenii și porneam la colindat, sub protecția unui părinte. Comunitatea tradițională era destul de conservatoare, prefera cetele de băieți, considerând că urările acestora erau aducătoare de spor, belșug și prosperitate. Colindătoarele fete erau acceptate de familiile rudelor, prietenilor și vecinilor, scurt: „Bună dimineața la Moș Ajun/ Măine la Crăciun/ Ne dați, ori nu ne dați!/ Hai, cu trei!”

Eu și verișoarele mele alte colinde cântam bunicilor, colinde învățate de la ei și notate cu o rară plăcere în *Caietul colindelor mele*, pe care-l păstrează cu sfințenie și acum. Nu înțelegeam atunci de ce era așa o mare diferență între aceste colinde și *Colind de viață nouă*, învățat la școală, cum nu înțelegeam de ce ne spunea bunicul pe cele din *Caietul colindelor mele* să le păstrez ca pe o taină, dar și ca pe o rară bogăție, a cărei vreme va veni ea odată. Și, iată, că a venit! A venit, cu preferata colindă: „O, ce veste minunată,/ În Bethlehem se arată:/ Astăzi s-a născut/ Cel fără de-nceput./ Cum au spus prorocii./ Astăzi s-a născut/ Cel fără de-nceput/ Cum au spus prorocii:/ Că la Bethlehem Maria,/ Săvârșind copilăria,/ Într-un mic sălaș,/ Lângă-acel oraș/ L-a născut pe Mesia,/ Într-un mic sălaș,/ Lângă-acel oraș./ L-a născut pe Mesia/ Tatăl l-a trimis în lume/ Să aflăm de al său nume./ Să se nască și să crească/ Să ne ocrotească./ Să se nască și să crească, / Să ne mântuiască!” (O, ce veste minunată!)

Scriitorii văzuți de Laura Poantă

Expoziție la Uniunea Scriitorilor - Filiala Cluj

Andrei Gazsi

Robert Laszlo

Daniel Săuca

Constantina Raveca Buleu

Gheorghe Pârja

Adrian Popescu

George Vulturescu

Menuț Maximinian

Ștefan Borbély

Horia Bădescu

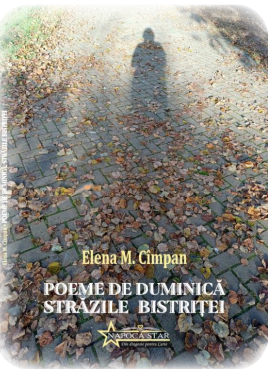
Mircea Gelu Buta

Scrieri de duminică

De curând au pătruns în librării două volume ale doamnei profesor Elena M. Cîmpan, editate la Napoca Star. Cel intitulat „Nu e vina mea că (ei) scriu” este o culegere de cronici și critică literară pe care autoarea, de altfel o persoană responsabilă, s-a simțit probabil datoră în calitate de Președinte al filialei bistrițene a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, să le publice în revistele literare la timpul potrivit. Întâlnim cronici și comentarii la cărțile unor cunoscuți scriitori și poeți care au legături literare cu Bistrița precum Gabriel Gafița, David Dorian, Mircea Gelu Buta, Vasile Pușcaș, Eugen Barz, George Rădulescu, Veronica Știr, Birgit van der Leeden, Menuț Maximinian, Dumitru Alexandru Bar, Daniela Gifu, Cornel Cotuțiu, Andreea Gal, Emil Bălăi, George Căbaș, Victor Știr, Daniela Trandafir, Radu Salvan, David Boia, Icu Crăciun, Dorel Cosma, Adriana Butoi, Ion Dulugeac, Valeriu Covrig Cudrec, Damaschin Pop-Buia ș.a. Personal cred că publicistica adevărată este un gen aparte și de o noblețe care separă în mod natural de gazetărie. Aici aș dori să-l citez pe Ion Luca Caragiale care s-a autodefinit ca publicist. Iată ce spune într-un pasaj nelipsit de o minimă doză de patetism: „Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu-mi e permis un moment să uit – oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist – că n-am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului”. La aceasta mai adaugă că profesiunea este acordată de ursitoare, iar lectura și critica nu părăsesc deloc așa cum s-ar părea domeniul esteticului. Interesul autoarei pentru biografie, documente și mărturii, obiceiuri, poate și cancanuri este fără unul estetic, adică e determinat de apetența gustului său, care valorifică estetic tot ce vedește un stil sau cel puțin îl reliefează.

De altfel scriitoarea creează pentru a comunica, dar o face dintr-o somație interioară profundă, în primul rând pentru sine, ca un executoriu intim, așa cum reiese în special din celălalt volum intitulat „Poeme de duminică” în care evocă după-amiezile însoțite de sfârșit de septembrie sau început de octombrie, când trecând pe străzile tăcute ale Bistriței cu case vechi și pomi cu frunza veștejită, aude printr-o fereastră deschisă, acordurile unor melodii din tinerețe. Sentimentul care o cuprinde atunci e o dulce sfâșiere, o voluptuoasă tristețe și un tainic regret. Trece început mai departe, acordurile melodioase scad, amuțesc: cine oare cânta? Se desparte, grăbește pasul, s-a dus. Sentimentul nu este nimic altceva decât melancolia, cu totul altceva decât nostalgia, cu care se aseamănă până la confuzie. E un elan al sufletului înapoi, un dor de întoarcere. Către o veche iubire, un tărâm părăsit, o vârstă de aur. În același timp este și o treaptă a lucidității. O eliberare a spiritului și de aceea este de multe ori nuanțată de ironie. E un mod interior de cunoaștere și o cale a desăvârșirii ființei noastre spirituale. Adevărul este că poezia cere disciplina și rigoarea prin care, ca-n orice exercițiu spirituale se face posibilă starea de excepție din care decurg siguranța și autoritatea exprimării, iar această siguranță a stării de excepție transformă obiectul poeziei în evidență irevocabilă oricât de obscur ar fi.

Desigur, laudele, orale sau scrise, aduse cuiva, cu cât sunt mai dezinteresate și mai drepte îl stânjenesc uneori pe cel lăudat. Dar a cunoaște măsura exactă a meritului unei persoane și a o mărturisi fără nicio indiscreție nu e în afara curteniei și nici a modestiei. A merge fără ezitare la supliciu sau la luptă pentru o convingere sau o ființă scumpă e admirabil; dar a o face după ezitare e mult mai mult: înseamnă a elibera totul deziderat și lucid.

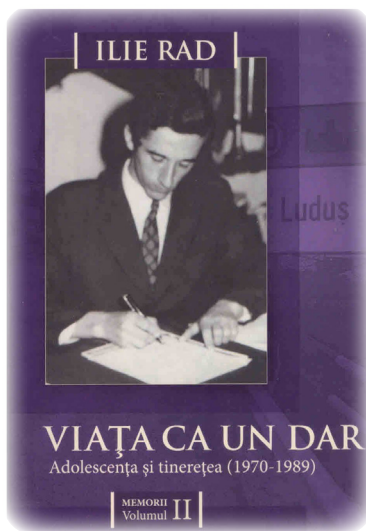
Oana Boc

Olimpiu Nușfelean

Vasile V. Filip

Ilie Rad: Memorii, vol. II - Viața ca un dar. Adolescența și tinerețea (1970-1989)

Memoriile, ca și jurnalul intim, implică un sentiment în bună măsură definitoriu pentru spiritul contemporan, tot mai puțin interesat de ficțiune: anume, cel al valorizării vieții, al unei vieți trăite nemijlocit, viață în raport cu care cultura devine mai degrabă o amplificatoare cutie de rezonanță, decât o clasică „ars longa”. Pentru omul contemporan (fie el chiar scriitor, creator de cultură), această umilă „vita brevis” pare a fi chiar mai importantă decât „ars longa” (mai ales în sensul ei de ficțiune), cu condiția să nu treacă fără a lăsa urme, repere, modele de urmat. Lipsită de dimensiune și sprijin spiritual (concretizat în puterea cuvântului scris), ea, viața, se poate pierde în neantul uitării, văduvită de orice valoare de exemplaritate, oricât de împlinită ar fi. De aici, imperativul „Nula dies sine lineae!”, invocat adesea de Ilie Rad, asumat ca posibilă deviză de viață și comportament. Din acest imperativ s-a născut și primul volum al acestor memorii [Viața ca un dar. Nașterea și copilăria (1955-1970), din 2022], ca și cel de față [Viața

ca un dar. Adolescența și tinerețea (1970-1989), din 2023, ambele la Editura „Casa Cărții de Știință”, ca și întregul proiect tripartit, conform căruia ar urma volumul III, Maturitatea și senectutea (din 1989), proiect prezentat în Prefața primului volum, căruia autorul i-a adus, la redactare, mici modificări de structurare cronologică a materialului biografic (în sensul că, în volumul II, faptele de viață sunt urmărite până în 1989, nu doar până în 1980, cum se prevăzuse inițial). Este vorba de un proiect în curs de elaborare, dar despre același sentiment vorbesc și alte proiecte, abandonate, precum cele două romane izvorâte din experiența vieții (personale, sau prelungite prin „neam”), anume Neamul Trifeștilor (respectiv cel al mamei, n.n.), sau cel al unui „roman erotic” (de fapt, despre formarea personalității), în care s-ar fi „topit” Din amintirile unui elev de liceu, sutele de pagini de jurnal pe care, cu mici întreruperi, autorul îl ține consecvent din septembrie 1970, respectiv din prima zi a vieții de licean la Luduș, ca și nuvelele O taină (cu varianta de titlu Taina lui Moș Costea), Prima sărutare etc.

Masiv și elegant (560 de pagini, legate prin coasere, copertă carton, hârtie velină etc.) precum mai toate ultimele volume ale lui Ilie Rad (care se numără de-acum cu zecile, cum am subliniat și-n cronica la primul volum al acestor memorii), prezentul volum se structurează, cronologic, în opt mari capitole (majoritatea cu multe subcapitole și paragrafe), urmând etapele adolescenței și tinereții memorialistului (liceul de la Luduș, examenul la facultate, armata, studenția clujeană, stagiatura ca profesor la Timișoara, detașarea la Cluj-Napoca, activitatea ca instructor de pionieri). Alte două compartimente finale adună, pe de o parte, ecourile în publicistica literară la volumul I de memorii, iar pe de altă parte, în Anexe (tot conform unui obicei statornicit în majoritatea volumelor sale proprii), Ilie Rad ne răsfată cu peste 200 de fotografii de calitate excelentă (am numărat 100 color și 109 alb-negru, dacă nu voi fi greșit).

Toate aceste secțiuni alcătuiesc nu doar un Bildungsroman, așadar o imagine de sine (nu totdeauna favorabilă, cum ne-au obișnuit memoriile și jurnalele ca literatură de graniță), ci o epocă și o lume, cum găsim doar în romanele fluvii. Pentru că, dacă imaginea de sine a protagonistului-memorialist primează, totuși, ea antrenează portrete și destine cu care se intersectează, pe care le absoarbe și le transformă în adevărate personaje, dar după un procedeu riguros, de istoric literar (nu de autor de ficțiune), realizându-le adevărate „fișe de dicționar”.

Să începem cu imaginea de sine, cea mai importantă dimensiune a oricărei scrieri memorialistice, dar și cea mai problematică. Ilie Rad și-o dorește una cât mai obiectivă, „cu bune și cu rele”, iar strădania spre acest obiectiv e sesizabilă la orice pas, de unde primul dintre meritele cărții (dar nu singurul, cum se va vedea). De exemplu, liceanul Ilie Rad are de luptat mai întâi cu hormonii adolescenței (respectiv cu viața instinctuală, oarbă) care – simte el – i-ar periclita zborul, visat încă de acum, în aerul mai rarefiat al spiritului. Dar: „Oricât mă străduiam să pun stăvilă efluviiilor sentimentale, nu reușeam, le opream într-o parte și năvăleau pe altă parte. Voiam să fiu omul în care dragostea nu-și poate înfige gheara sfâșietoare” (p. 77). Își impune, așadar, un ideal suprauman, înduioșător în naivitatea lui adolescentină, ideal pe care, firesc, nu-l va atinge (spre împlinirea lui ca om), dar care-l va propulsa tot mai sus în zăriștea spritului și, implicit, a unei maxime împliniri profesionale în domeniul didactic și cultural. Modelele sale timpurii sunt scriitorii, adevărați „zei”: „...am văzut trei oameni. Erau poeți și critici. O, făpturi dumnezeiești!” (p. 58), scrie el despre întâlnirea, în tabăra de la Homorod, cu scriitorii Mircea Dinescu, Gheorghe Istrate, Nicolae Baltag și Margareta Labiș. Cu prilejul altei întâlniri, poetul Eugen Jebeleanu, familiar, îi va da foc colegului său de liceu, fumător, Petru Bucșa, cu care Ilie Rad alergase să-l întâmpine. „Atunci, mi-a fost cîdă că nu fumez și eu”, notează memorialistul, neocolind pulsuniile de gelozie, firești în orice iubire autentică, mai ales la vârsta adolescenței.

Mai târziu, va abandona idealul de a deveni scriitor propriu-zis (de ficțiune), devenind conștient că nu are suficient talent. Dar asta vorbește despre simțul autocritic care i-a dublat elanurile timpurii, simț care se va manifesta inclusiv în viața de elev, apoi în calitate de

candidat la diverse concursuri și examene. La bacalaureat, de pildă, nota pe care o primește pe lucrarea scrisă la literatura rusă (9,50) este considerată „o notă mult prea mare, după aprecierea mea de atunci și de acum”, pentru că „îmi cunoșteam nivelul slab de stăpânire a gramaticii limbii ruse” (p. 125-126). În contextul admiterii la Filologia clujeană din 1974, nu se sfiește să spună nici că, la literatura română oral, spusese – legat de romanul Ciocoi vechi și noi, de Nicolae Filimon – că „anul 1867 este o dată rezonabilă în istoria literaturii române” (p. 143), nici să dea micro-tabelul cu mediile de admitere ale celor patru băieți încorporabili, dintre care luase media cea mai mică (p. 144). Apoi, ca student în anul I, va dori ca lucrarea sa de seminar (Țiganiada – o meditație a condiției umane) să fie acceptată spre prezentare la Cercul de literatură al facultății, dar eminenta profesoară Ioana Em Petrescu (titulara seminarului) nu va fi de acord, specificând că pentru aceasta Ilie Rad ar mai avea „foarte mult de muncit” (p. 178).

Toate aceste căutări de sine în oglinda celorlalți, înregistrate, poate, cu o anume durer de jurnalul adolescentului și studentului tânăr Ilie Rad, absorbite azi cu liminară sinceritate în memorii, devin tot atâtea semne ale unui punct de plecare deloc privilegiat, chiar umil, care pune mai bine în lumină o anume, spectaculoasă, devenire ulterioară a celui mai realizat dintre colegii de facultate care am fost. E un drum nu atât al afirmării de sine, cât al cunoașterii de sine, nu al ambițiosului de tip balzacian (Eugen de Rastignac), cât al celui de tip călinescian (Felix Sima), căci nu o citadelă socială e vizată, cât una academică. De fapt, nici acest ultim obiectiv nu se conturează explicit decât târziu, chiar pus sub semnul aleatorului vieții. Căci principalele jaloane ale devenirii lui Ilie Rad au fost oamenii spiritului pe care i-a căutat în prelungirea unui quasi-permanent „exercițiu de admirație”, care nu rămâne unul contemplativ, o simplă „afacere interioară”, ci devine unul exterior-activ, de promovare și chiar provocare confesivă a respectivului, exercițiu concretizat în corespondențe, vizite, interviuri, prietenii peste granițe de vârstă și de condiție socială (în armată, cu ofițeri rang superior, apoi cu mari profesori ai universității din Cluj și nu numai, filosofi, scriitori etc.); iar mai târziu, chiar în articole de dicționar literar.

Aceste prietenii și relații în lumea culturii nu-i tocesc cătuși de puțin, ba chiar îi ascut spiritul critic și autocritic, nevoia de lucidă auto-cunoaștere. De exemplu, după ce, ca tânăr profesor, a fost asistat la oră de un foarte respectat director (Ion Câmpeanu), memorialistul consemnează: „Nu știu ce laude mi s-au adus, dar știu că mi-a reproșat un <<verbiu exagerat>>, de care eram conștient” (p. 401). Cu prilejul unei vizite pe care, aflându-se la Iași, la un simpozion studentesc, i-o face lui George Lesnea, jurnalul actualului memorialist se dovedește acid: „Poetul mi s-a părut cam lăudăros de la început” (p. 224). Paginile memoriilor reiau însă cu vădită încântare o poezie precum Plecare (pp 225-226), dar și – cu maximă rigurozitate filologică și deplină obiectivitate jurnalistică –, celebra, în manualele de altădată, Partidului (pp 227-228). În scrisoarea către Liviu Rusu din 18 nov. 1980, ucenicul își asumă poziții critice față de mentor (în spiritul unei autentice comunicări), în legătură cu prefața cu care esteticianul își deschidea propria ediție din Arthur Schopenhauer, Aforisme asupra înțelepciunii în viață, în traducerea lui Titu Maiorescu. Iar într-o altă scrisoare către același, Ilie Rad se arată dezamăgit de proaspăt apărutul volum De la Zalmoxis la Genghis Han, al lui Mircea Eliade. Și exemplele ar putea continua. Încât reproșul pe care profesorul Mircea Zăciu îl formulează în jurnalul său, acela că Ilie Rad ar fi suferit, în această perioadă, de un „delir admirativ” (cu referință directă la relația sa cu Liviu Rusu), evident, nu se susține.

Din aceste relații directe cu oamenii, concretizate într-o adevărată „vocație epistolară”, (din păcate, nu și-n acea Istorie vie a literaturii române sau în acel muzeu al literaturii române în imagini - unele din multele proiecte abandonate ale autorului), dar mai ales din multele sale calități „conduse toate de o mare noblețe” (cum îl caracterizează scriitorul Ștefan J. Fay într-o scrisoare către mama memorialistului), ies majoritatea împlinirilor și realizărilor profesionale ale lui Ilie Rad; inclusiv debutul său absolut, din timpul stagiului militar (ca TR-ist, respectiv soldat cu termen redus, care câștigă, tot ca urmare a unei scrisori, prietenia colonelului Gheorghe Bejancu, autor al volumului Seara întoarcerii), debut în revista „Apărarea patriei”, numărul din 12 februarie 1975, cu articolul Gest prietenesc (deși cu interpolări ale redactorilor privitoare la „comandantul suprem”, la „primul candidat al țării” etc., în spiritul acelei „epoci de aur” pe care o cunosc bine doar cei care au trăit-o).

Luciditatea, exigența față de sine și nevoia permanentă a unei relații de funciară cinste cu posibilitățile săi cititori au făcut ca Ilie Rad să abandoneze visul adolescentin de a deveni scriitor propriu-zis. El va deveni, însă un Profesor (cu majusculă) de limba română, mai apoi de jurnalism, un editor și un istoric literar cu contribuții importante la cunoașterea operelor unor mari creatori și a contextelor izvodirii lor. A scris peste 100 de articole pentru cele trei volume ale monumentalului Dicționar al Scriitorilor Români coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (I, 1995; II, 1998; III, 2002), editat integrala operei lui Ion Agârbiceanu și, chiar în acest an, 2023, puțin înainte de lansarea volumului de memorii în discuție, a scos la lumină 101 scrisori ale lui Lucian Blaga pentru ultima dintre muzele sale (Lucian Blaga, „Plin mi-e sufletul de tine, plin”. Scrisori către Elena Daniello, Casa cărții de Știință, Asociația Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2023).

Orientarea către istoria literară nu e întâmplătoare. Ea vine devreme și se conjugă cu o timpurie încercare de autodefinire prin raportare la generația sa ca student, într-un articol despre „eseul vagabond”: „Istoria literară era o disciplină care nu se potrivea cu exuberanța și teribilismul vârstei noastre, mai puțin dispuse la rigoare și acribie filologică, noi fiind mai aproape de <<eseul vagabond>> (expresia aparține lui George Călinescu)”. Precum la Eminescu în Epigonii, „noi” nu-l include, de fapt, pe „eu”, fiind doar un artificiu stilistic. Ilie Rad se recunoaște, totuși (cel puțin în critica „eseismului”), în alți doi reprezentanți ai generației sale: Dan C. Mihăilescu, care propusese „un deceniu al factologiei” în locul „nimicniciei febrele” a eseului, și în Mircea Cărtărescu, care deplânsese și el, încă din 2003 (într-un supliment cultural al ziarului „Cotidianul”), o întreagă „cultură de esești”.

Dar cea mai elaborată caracterizare de sine o găsim, la memorialistul Ilie Rad, chiar într-un „memoriu” propriu-zis (document), adresat lui Nicolae Ceaușescu însuși, în vederea reunirii familiei sale (scindată între două orașe închise, Timișoara lui Ilie și Clujul soției sale, Doina, asta după ce epuizase adresarea către cele șase trepte ierarhice inferioare): „Sunt un om căruia nu-i place să umble cu scrisori și jalbe, să invoce drepturi și libertăți, să ceară de la societate mai mult decât aceasta îi poate oferi la un moment dat și decât merită. Îmi place să stau la locul meu, cum atât de frumos, de simplu și de profund se spune în popor, să muncesc după puterile mele și să nu alerg după drepturi și succese. Cred că fac parte din categoria oamenilor cinstiți și corecți, uneori gata de sacrificii, niciodată potrivnici intereselor generale. totdeauna deschși spre durerile celorlalți, oamenicare, în vremi de pae sau în vremi de restriște, nu pretind de la societate decât drepturi minime și firești” (p. 406).

De remarcat, măcar în treacăt (pentru cei care nu au cunoscut epoca), faptul că reunificarea familiei era un asmea drept „minim și firesc”, care funcționa la nivel inter-țări (indiferent de sistemul lor politic și social), dar nu funcționa în interiorul României ceaușiste. Dar, de remarcat mai ales perfectă cunoștere de sine a memorialistului, a cărui autocaracterizare este perfect preluabilă în orice document sau context actual onest. Ilie Rad a fost, adică, și mai este încă omul unui sistem social dat (un autentic om politic și-ar fi pus, poate, problema să-l schimbe), perfect adaptabil nu din oportunism, ci din generozitate față de oameni în general, față de oamenii de o anume valoare culturală în special, valoare fie recunoscută ca atare, fie doar virtuală, scurtimea vieții sau împrejurările nepermițându-le consacra. Consacrare pe care Ilie Rad, în astfel de cazuri, și-o asumă, o ia pe cont propriu, iar cartea sa de memorii își lărgeste malurile, ca un fluviu ce ia cu sine toate apele cu care se intersectează, „imaginea de sine” absorbind destinele altora, mai puțin norocoși, bucuroși că le poate aduce „memoria în actualitate”. „Pentru mine, recunoștința este ca o povară”, scrie el într-un loc (p. 259, în contextul prieteniei cu Liviu Rusu); iar altădată, își încheie adevăratele „fișe de dicționar” ale oamenilor deosebiți pe care i-a cunoscut și admirat cu specificarea: „Mă bucur că i-am putut aduce memoria în actualitate” (p. 403, despre fostul său director Ioan Câmpeanu, 1928-2009).

Este și cazul fostului său profesor de limba română de la Luduș (originar din Stupini BN) Iosif Pop, sau al pedagogului Nicu Palaghie, al colegilor de liceu Traian Furnea, poet și caricaturist (despre care aflăm că este autorul Pseudofabulei puse pe muzică de formația „Roșu și negru”), Andrei Wiegner (plecat în Israel) și Iov Roiban (devenit inginer), apoi al colegului de liceu și facultate Ioan Bucșa, „un destin frânt”, dar și al profesorilor din facultate Iosif Pervain, Octavian Schiau, Georgeta Antonescu, Dumitru Pop, Ion Vlad, Liviu Rusu, al formației de teatru studentesc „Ars amatoria”, avându-l ca lider pe viitorul scriitor Ioan Groșan, al cercului și revistei „Echinoc”, conduse de un triumvirat de mare prestigiu intelectual (Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic), al ciclului de conferințe inițiat de memorialistul însuși „Mărturia unei generații” (despre care spune că a fost „cea mai valoroasă idee a mea din studenție”, reușind să aducă în fața studenților de la Cluj „nume grele” ale culturii românești contemporane, precum Al. Paleologu, Edgar Papu, Al. Dima, Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Constantin Ciopraga, Ion Zamfirescu etc.).

Ilie Rad a fost corespondentul și oaspetele filosofilor Constantin Noica și D.D. Roșca (la acesta din urmă fiind, împreună cu soția, Doina, „ultimii oaspeți”), promotor al cercului „Albatros”, al revistelor „Excelsior” și „Ritmuri pionierești” (număr unic în 1987), editor al poetului interbelic Horia Bottea și prezentator entuziast al poetului Ion Horotan (1941-1999), coleg de cancelarie, stilizator al cărții ilegalistului Pavel Bojan etc.

Toate acestea ar fi „magistrale” ale vieții culturale românești, pe canavaua cărora s-a revărsat energia și entuziasmul memorialistului, care s-a dovedit a fi, în aceeași măsură, cititor și cercetător de istorie literară și culturală. Și, ca în cazul oricărui istoric și om al faptei, vizibile în memoriile sale sunt în primul rând aceste direcții majore cu care viața i s-a intersectat. Mai puțin vizibile (deși există) sunt acele „destine frante” nu atât în planul limitatei vieți biologice, cât în cel politico-ideologic, în sufocanta atmosferă a unei epoci (de dinainte de 1989) totuși restrictive și nedrepte. Căile înfundate, marginalitatea, amănuntele de atmosferă cotidiană sumbră (preferate de obicei de creatorii de ficțiune) ar fi completat, cu siguranță, o mai autentică imagine a epocii, pe care memorialistul și istoricul literar Ilie Rad o lasă, se pare, în seama celor „talentați”, pe care a știut însă totdeauna să-i prețuiască și să-i promoveze.

Icu Crăciun

Teatrul lui Gala Galaction

Gala Galaction (1879-1961), pseudonimul literar al lui Grigore Pișculescu, este cunoscut mai cu seamă ca unul din traducătorii Bibliei, dar și ca autor al romanelor: *Roxana*, *Papucii lui Mahmud*, *Doctorul Taifun*, *La răspântie de veacuri*, *Moara lui Călifăr* etc., ori ca nuvelist: *Lângă apa Vodislavei*, *La vultur!* etc. Scrierile sale teologice depășesc, ca număr, pe cele literare. Ca dramaturg a scris o singură piesă, intitulată *Rița Crăița*, publicată pentru prima dată în 1942.

În 1980, Maria Spalas a adaptat pentru teatru radiofonic fantezia dramatică *Rița Crăița* a lui Gala Galaction. Regia artistică a fost semnată de Constantin Dinischiotu, având în distribuție actorii: Daniel Tomescu, Radu Panamarenco, Dina Cocea, Dem Rădulescu, Hamdi Cerchez, Ruxandra Sireteanu, Mihai Dobre, Corado Negreanu, Marieta Luca, Adela Mărculescu, Adriana Schiopu, Nicolae Pomoje, Rodica Mandache și Cristian Ștefănescu.

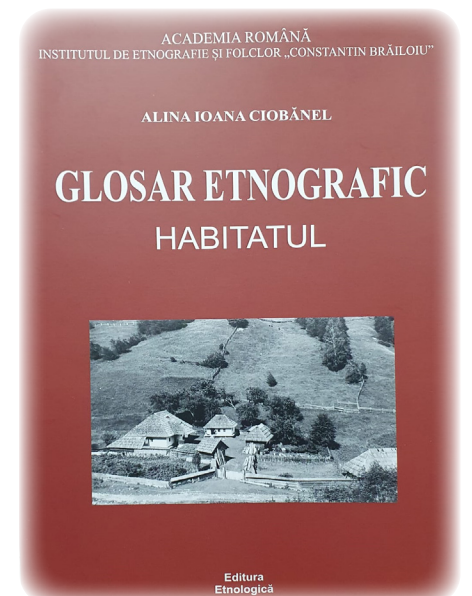
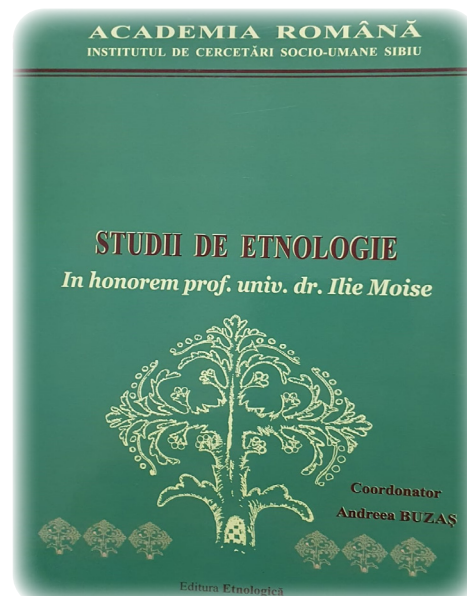
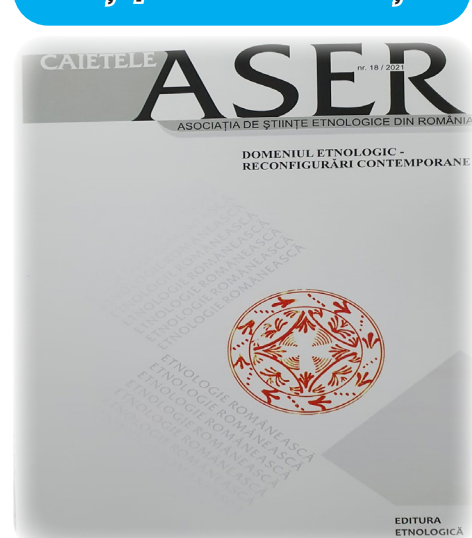
Intriga este simplă. Boieroaica Elisabeta Clăbudeanu nu iubește țărani, în schimb, soțul ei, Grigorie pare a fi mai înțelegător. Fiul lor, Andrei, inginer agronom, dar cu vocație de pictor, iubește pe Rița Crăița, fiică de țărani, „vătășița” țăranilor. Această fată le ghicește în ghioc celor două fete de boieri, dar când ajunge la Aglăița, taie un tablou pictat de Andrei și pleacă timp de două săptămâni la bunica ei. La întoarcere, îi vorbește în versuri mioritice lui Andrei și îi amintește că este o „biată țarancă”, „proastă”, că dacă s-ar căsători, lumea lui ar disprețui-o, că l-ar face de rușine, de aceea îl va părăsi. După trei ani, Rița Crăița ajunge o actriță cunoscută în Europa, se întoarce în Mălinești, le recită ascultătorilor un poem de dragoste din Leopardi. Între timp, Andrei se logodise cu Aglăița, dar la reîntâlnirea cu Rița, din nou îi mărturisește dragostea pentru aceasta. „Toată lumea merge după rânduiala fiecăruia în parte” îi spune fata și recunoaște că el i-a deschis mintea și că îi va rămâne ca un frate pentru ea. Patima ei a devenit teatrul, drept pentru care se întoarce în Italia. Într-adevăr, finalul nu este siropos, cu happy end, iar caracterul protagonistei este cel mai bine conturat: matură, echilibrată, modestă, dar, când trebuie este și energică, având o personalitate bine conturată.

Câteva din nuvelele sale au fost dramatizate, cum ar fi de pildă *Mărturisirea*, după *Gheorghe Cătălina*, pentru ca Octavian Sava și Cornel Todea să scrie un scenariu după aceeași operă, intitulat *Îl osândesc jurații*, prezentat la Televiziunea Română în regia lui Cornel Todea, având în distribuție pe: Gheorghe Visu, Teodora Mareș, Monica Ghiuță, Mircea Albulescu, Răzvan Ionescu, Valentin Urîtescu, Eusebiu Ștefănescu și Mitică Popescu. Precizăm că piesa aceasta a fost prezentată și în 19 noiembrie 2023 la TVR, TVR3 și TVR Internațional.

Se știe că acțiunea multor romane, nuvele și povestiri ale lui Gala Galaction au la bază un conflict erotic care se rezolvă cu mari sacrificii „în numele unor principii morale”, provocând drame când eroii sunt cuprinși de o „dragoste mistuitoare”.

Cărți primite la redacție

Otilia Hedeșan: Miza etnologiei este să conservăm sistemul de credință, de înțelepciune, de judecată

Rep.: - Otilia Hedeșan, un om care a reușit să promoveze tot ceea ce reprezintă etnologia din România. Este președinta Asociației de Științe Etnologice din România. Cum ați ajuns omul de astăzi și, totodată, care au fost dedesubturile a tot ceea ce înseamnă această dragoste pentru folclor, pentru tradiție, pentru acele obiecte de artă populară care nu fac altceva decât să ne ancoreze atât de puternic în trecutul nostru atât de minunat?

Otilia Hedeșan: - Vă mulțumesc pentru invitația care îmi permite să povestesc puțin despre lumea în care trăim, pentru că etnologia înseamnă descrierea poporului. Dar, între popor și

lume este o diferență și o asemănare, în același timp. Dacă vorbesc despre acest domeniu, sigur, pe de o parte, trebuie să evoc un lung număr de înaintași. Este vorba despre profesorii pe care i-am avut la Universitatea de Vest din Timișoara de la care am învățat dragostea pentru tradiție, însă mai ales, aș vrea să evoc două femei. Eu le-am cunoscut bătrâne. Astăzi, niciuna nu mai este în această lume. Este vorba despre două femei dintr-un sat bucovinean, din satul Mălini, județul Suceava, primele persoane cu care, pe vremea când am fost studentă, am purtat primele discuții cu privire la aceste tradiții. Mă gândesc și acum la câtă răbdare trebuiau să aibă cu mine pentru că nu știam mare lucru despre ceea ce trebuia să aflu, cum mi-au repetat, rând pe rând, cuvintele pe care ele le-au socotit importante, cum am învățat de la ele, în primul rând, respectul pentru cel venit. Eram o tânără ajunsă acolo din întâmplare iar ele și-au făcut timp pentru mine, mi-au răspuns la întrebări, m-au condus spre ceea ce, din punctul lor de vedere, era important iar eu nu bănuiam.

Rep.: - Studentă fiind, care erau obiectele pe care le aveau la îndemână, la vremea aceea, cu ajutorul cărora, de altfel, v-ați putut așeza pe hârtie ideile. Mă gândesc că pe vremea aceea nu era reportofon.

Otilia Hedeșan: - Nicidecum. În vremea studenției mele aveam carnete, caiete și pixuri, iar înregistrările le făceam, uneori, atunci când testam că interlocutorul nostru merită să fie reținut în ceea ce spune, cu magnetofone. Magnetofonele cu care eu am lucrat în studenția mea erau Tesla, dacă aveam noroc. Tesla avea o dimensiunea de 40/40, respectiv, cel mai bun magnetofon era Maybach, care avea și viteze mai variate de înregistrare însă era atât de greu încât, dacă nu ne hotărâam două colege să mergem împreună la cineva preferam să consemnăm pe hârtie.

Rep.: - Și, totuși, la vremea aceea probabil că nu v-ați dat seama de aceste lipsuri, comparând cu ceea ce au studenții de astăzi.

Otilia Hedeșan: - Nu am comparat, mai târziu, au apărut acele reportofone cu casetă, relativ ușor de mănuit, iar în prezent, aproape toată lumea are o independență aproape nelimitată de înregistrare prin device-urile pe care le avem cu toții. Evident, un telefon nu este un aparat profesional de înregistrare sonoră, însă este un aparat cu care se poate înregistra timp îndelungat fără niciun fel de dificultate. Însă, ce era bine era faptul că, bazându-ne foarte mult timp pe consemnarea scrisă ne forța să avem atenția distribuită între ceea ce spunea povestitoarea noastră sau povestitorul nostru, pe de o parte, respectiv, ideea pe care o notam acolo. Sunt încă parte a unei generații care a învățat la școală stenografia, adică acel sistem de consemnare codificată a informațiilor – liniuțe, cerculețe, jumătăți de puncte. Adică, cumva, chiar dacă nu aveam anumite lucruri – nu pentru că unele din aceste lucruri nu se găseau în România, să fiu bine înțeleasă, ci pentru că nu se inventaseră încă – nu le simțeam lipsa.

Rep.: - Da, nu le-ați considerat lipsă pentru că nu știați cum evoluează lumea.

Otilia Hedeșan: - Da, exact, pe de o parte, și nu am considerat acele lucruri ca fiind privative cumva pentru că știam deja, din ceea ce învățam la școală, că întreaga etnologie, etnografie, studii asupra etnografiei românești din secolul al XX-lea fuseseră marcate de o adevărată obsesie pentru utilizarea aparatului de consemnare. Care a fost acea aparatură? Este vorba despre fonografele care consemnau pe cilindru informația, apoi este vorba despre aparate de fotografiat, apoi despre magnetofone. O generație sau alta de cercetători a încercat, a trăit pe propria piele, în satele noastre, în culturile noastre tradiționale, utilizarea acestor aparate. De exemplu, aveam la universitate câteva reportofone, care tot magnetofone erau de fapt, cu câști, din Germania democratică, îngrozitor de grele, efectiv îți rupeau umărul, însă care erau foarte compacte, așezate într-un fel de suport care se putea ține pe umăr. În momentul în care aveai un asemenea aparat, la care câteodată se putea atașa un microfon, dintr-odată ți se părea că ești, că ai ajuns la o tehnologie...

Rep.: - Ce v-a determinat să vă îndreptați pașii spre această universitate, spre această artă de a descoperi arta tradițională?

Otilia Hedeșan: - Eu am mers la Universitatea din Timișoara înscriindu-mă la specia-

lizarea de limbi clasice. Am vrut să fac traduceri din limbile clasice și, cum spun câteodată, cam răsfățându-mă, probabil că sunt marele eșec al specializării de limbi clasice, pentru că, la terminarea anului doi de facultate am fost pe teren, în această cercetare în Bucovina, de unde m-am întors - și nu exagerez când spun acest lucru, știu, pare dramatic, dar așa au stat lucrurile - cu sentimentul că nu mai pot trăi așa cum trăisem înainte, că se întâmplă lucruri atât de interesante în jurul nostru, că oamenii obișnuiți au experiențe atât de exemplare încât merită să-mi dedic întreaga energie, întreaga viață aflării și prezentării acestor experiențe.

Rep.: - Dumneavoastră, în copilărie, nu ați intrat în contact cu astfel de oameni, nu știu, cu părinții, cu bunicii?

Otilia Hedeșan: - Eu sunt originară dintr-un sat mare care astăzi este unul dintre orașele din vestul României. Vin dintr-o familie de profesori, bunicii mei au fost meseriași și nu am fost ferită de practicarea tradițiilor. Însă, satul româno-maghiar în care locuiam era extrem de urbanizat. Tradițiile erau extrem de puține și, mai cu seamă, superficiale, nu era profunzime. Sigur că se umbla cu colindatul, dar nu era vorba despre organizarea cetei, despre implicarea comunității, despre ceea ce am descoperit ulterior, ci doar despre niște rituri minore pe care comunitatea continua să le practice mai degrabă în interiorul casei, familiei, gospodăriei, decât despre aceste lucruri spectaculoase, majore pe care le-am descoperit de-a lungul vieții mai degrabă pe teren decât acasă.

Rep.: - Care a fost biroul dumneavoastră? Către ce zonă a țării v-ați îndreptat atenția în cercetările pe care le-ați realizat?

Otilia Hedeșan: - Am început în Bucovina. Am lucrat mult, aproape exclusiv în Banat. În schimb, imediat după anul 1990, am început să lucrez în terenuri din străinătate. În 1992, am mers, prima dată, în Serbia, apoi în Bulgaria, am lucrat în Voivodina, în Croația, în comunitatea românească din Ungaria, am lucrat mulți ani în Basarabia, în toate comunitățile românești din Ucraina. Deci, birourile mele sunt multiple și mai ales transfrontaliere. Sufletul meu este împărțit între două locuri. Primul în Slatina Bor, un sat situat la circa 120 km de Turnu Severin, satul în care am lucrat vreme de 20 de ani cu doi lăutari absolut exemplari, cunosători ai unor texte lungi, foarte complicate, foarte dense de baladă. Amândoi au murit – Dumnezeu să-i odihnească -, însă a rămas soția unuia dintre ei, o doamnă care este puțin mai în vârstă decât mine, care n-a făcut prea multă școală însă este una dintre cele mai bune prietene ale mele pentru că, în pofida faptului că trăim în lumi diferite, că uneori ne vedem rar, dar atunci când ajung acolo simt că experiența de viață pe care ea o are este suficientă ca să-mi dea putere în ceea ce fac. Al doilea loc de suflet este un sat din Banatul sârbesc, Uzdin, este un sat în care am numeroși cunoscuți și prieteni, unde am lucrat, de asemenea, mai bine de un deceniu, cu o povestitoare foarte talentată, doamna Mărioara Sârbu. Doamna Mărioara are acum 85 de ani și, în urmă cu aproape un deceniu când eu mi-am pierdut părinții, ea și-a asumat să joace un rol de mamă simbolică inclusiv pentru mine. Ceea ce spun știu că este la limita acceptabilității din punctul de vedere al anumitor cercetări, mai ales al anumitor cercetători. Există oameni, în știința europeană, nu doar la noi, care, atunci când se referă la investigațiile, la observațiile pe care un etnolog le face pe un anumit teren, le denumesc anchete, iar în legătură cu oamenii cu care discută, folosesc cuvântul informatori, ca și când cercetătorul rostește o întrebare iar dinspre cealaltă lume, cea observată, nu se întorc către noi decât observații. Eu nu cred în această perspectivă. Vorbesc despre terenuri, nu despre anchete, vorbesc despre cercetări, vorbesc despre oameni care mă influențează într-o formă oarecare, așa cum sunt absolut sigură că și prezența mea în sate îi influențează pe ei. M-am gândit adesea la faptul că trăind în oraș, într-un oraș mare, unde am o profesie care mă obligă să interacționez în fiecare zi cu numeroase persoane străine, viața mea este foarte agitată, dramatică, cum este și a altor oameni care trăiesc în orașe, dar ajungi departe, într-un sat pe capătul văii sau într-un cârd de case în vârful muntelui, unde găsești o casă, stai acolo, discuți cu oamenii și poate că nu te întorci vreme extrem de îndelungată. De fiecare dată mă gândesc că acei oameni o să-și amintească de trecea mea pe acolo, că ea este un reper, un străin care vine, la un moment dat, care întreabă, îi descoase, e interesat de ceea ce ei spun. Eu am scris, împreună cu câteva colege ale mele, o carte care se bazează pe câteva interacțiuni cu mai multe femei din satele românești din Ungaria. Titlul acestei cărți este „Doamnele au vreme”. A fost o mare discuție cu editoarea care spunea că e un titlu prost și că nu o să se citească o asemenea carte. Poate că titlul era prost, dar nu erau cuvintele noastre ci chiar eram, la un moment dat, în casa unei bătrâne, a cărei nepoată e etnograf și lucrează la muzeul din Giula. Am început discuția, doamna a început să ne povestească și ea și, colega noastră, etnografă de la Giula, a întrerupt-o și i-a spus că ea a fost de foarte multe ori la ea și nu i-a povestit acel lucru niciodată. I-a răspuns că de fiecare dată când merge la ea se grăbește, dar că eu am vreme, cu doamna are vreme. Era evident că eu veneam de departe și că scopul era acela de a o asculta. După părerea mea, miza etnologiei este chiar aceasta și, dacă fac această profesie socotesc că este o responsabilitate a mea să le creez oamenilor sentimentul că avem vreme. Aceste cercetări s-au așezat mereu sub semnul urgenței, repede-repede să mergem în sate, să facem fotografii, să consemnăm informații, să facem desene pentru că tradițiile se duc. Dar, iată, că nu este adevărat. Această spaimă a început acum 200 de ani și, har Domnului, eu port o cămașă care a fost făcută în urmă cu câteva săptămâni. Încă suntem ancorați în această tradiție.

Rep.: - În schimb, ceea ce riscăm este să pierdem înțelepții satului, bătrânii satului, aceia care cunosc cu adevărat această tradiție și știm foarte bine că, de multe ori, transmiterea lei prin viu grai, din generație în generație, poate să piardă un pic din autentic, din farmec, din profunzimea acesteia.

Cei mai importanți specialiști în etnologie din România, în conferință la Bistrița

Municipiul Bistrița a găzduit, timp de trei zile, Conferința Anuală a Asociației de Științe Etnologice din România (ASER), eveniment de înaltă ținută ce reunește profesori universitari de la catedrele de Etnologie, specialiști de la Institutul Arhivă de Folclor a Academiei Române, de la Muzeul Național al Satului și cele mai importante muzee din țară.

Deschiderea oficială a conferinței, găzduită de sala de ședințe a Primăriei municipiului Bistrița, a fost făcută de primarul Ioan Turc, care le-a urat tuturor participanților un bun venit într-un oraș plin de energie, cu o istorie bogată, multicultural, un oraș ecumenic din toate punctele de vedere, și confesional, și cultural.

„Județul Bistrița-Năsăud este, totodată, un tezaur de dansuri, de obiceiuri, de artă, de cultură populară și mă bucur să văd în sală oameni care duc vestea și fac dovada că tradițiile în municipiul Bistrița, în județul Bistrița-Năsăud, sunt la ele acasă. (...) Tema conferinței este una cât se poate de generoasă - „Pentru o etnologie a (bunei) conviețuirii(i)” - pentru că Bistrița este cu adevărat un spațiu al toleranței. Ceea ce se întâmplă în Bistrița cred că este demn de un manual la bunelor practici, iar eu ca bistrițean am simțit mereu acest lucru, ca pe o realitate. Nivelul de acceptare, de acceptabilitate în Bistrița și în județul Bistrița-Năsăud este cât se poate de înalt și, din această perspectivă, eu cred că suntem pe media bunului simț comun la nivel național”, a declarat primarul Ioan Turc.

Edilul municipiului Bistrița i-a invitat pe oaspeți să descopere orașul și principalele lui repere arhitecturale, de la Biserica Evanghelică, Casa Argintarului, Casa cu Lei, zidul Cetății, Turnul Dogarilor, Ansamblul Sugălete.

Managerul Centrului Cultural Municipal „George Coșbuc”, Gavril Țarmure, a subliniat, în mesajul său, faptul că Bistrița „nu este un oraș așa de mare, dar orgolios, cu o istorie urbană de câteva sute de ani, unul

dintre cele mai vechi orașe din România, cu 800 de ani de istorie urbană, care și-a cumpărat acest statut încă de la 1300 și ceva”.

„Să nu uităm că Bistrița este în județul Bistrița-Năsăud, județ în care au avut loc cercetări etnologice încă de la începutul existenței acestei științe. Ne amintim de cercetările făcute de echipa regală coordonată de Dimitrie Gusti, constituită din sociologi, etnologi, cercetători, muzicieni, oameni de literatură. Venirea dvs. Aici, în forță și în integritate, mi se pare un fapt firesc”, a precizat Gavril Țarmure.

Managerul Palatului Culturii a evidențiat rolul etnologului și scriitorului Menuț Maximilian în organizarea acestei conferințe. Dr. Gavril Țarmure a prezentat și materialele editate cu această ocazie, respectiv volumul „Poveștile Bistriței”, antologie gândită de Menuț Maximilian, în care importanți oameni de cultură, de istorie și istoria artelor și-au povestit propria experiență în relația cu Bistrița, amintind aici pe prof. univ. dr. Liviu Zăpârțan, prof. dr. Mircea Gelu Buta, dr. Adrian Onofreiu, dr. Vasile Duda, Dinu Flămând, Aurel Rău, Eugen Miloș etc.

„Am început să pregătim această conferință încă de anul trecut. Am participat la 15 dintre Conferințele ASER. Vreau din capul locului să mulțumesc domnului primar Ioan Turc și domnului manager Gavril Țarmure, cu care am participat la conferințe de etnologie din țară. Sunt alături de noi oameni din muzee, instituții culturale

care iubesc tradiția și o nemuresc prin studiile și cercetările lor. Este foarte important ca ei să ajungă pe aceste meleaguri unde Liviu Rebreanu și George Coșbuc au vorbit atât de frumos despre țărănul român, dar și la Bistrița, în Orașul Imnului Național, unde ne veghează Andrei Mureșanu”, a transmis Menuț Maximilian, coordonatorul Conferinței Anuale ASER, alături de Diana Mihuț de la Universitatea de Vest din Timișoara.

Președintele ASER, prof. univ. dr. Otilia Hedeșan, a menționat că Asociația de Științe Etnologice din România reprezintă o

oarecare. Cel puțin pentru studiile etnologice este un loc central, un loc reper, locul uneia dintre primele cercetări sociologice complexe. E una din atracțiile care nu e doar exotism curat, e un reper științific important”, a mai spus prof. univ. dr. Otilia Hedeșan, care a oferit diplome de mulțumire din partea ASER primarului Ioan Turc, managerului Gavril Țarmure și etnologului și scriitorului Menuț Maximilian.

În sesiune plenară au conferențiat prof. univ. dr. Tudor Sălăgean, managerul Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, pe tema „Legenda Sfântului Andrei” și prof. univ. dr. Cristina Bogdan, decan al Facultății de Litere din cadrul Universității București – „Chipurile Sfântului Harelambie în iconografia religioasă (sec. XVIII–XIX). Studii de caz”.

Președintele Societății Scriitorilor Bistrița-Năsăud, Menuț Maximilian, a moderat secțiunea dedicată principalelor apariții editoriale, ziua încheindu-se la Palatul Culturii Bistrița cu un Tablou muzical-coregrafic din riturile de trecere și sărbători în cadrul căreia și-au dat concursul Ansamblul profesionist „Cununa de pe Someș” (dirijor Anghel Urs, coregraf Teodor Pușcaș), Ansamblul „Balada” (coregrafi Ioan și Bianca Simionca), Ansamblul „Dor de pe Câmpie” din Silivașu de Câmpie, Grupul Tradiții Bistrițene.

A doua zi, Conferința Anuală ASER a inclus o sesiune de comunicări în 19 paneluri paralele, dar și vernisajul expoziției „Povestea cămășii bărbătești”, din Colecția Menuț Maximilian, în colaborare cu Universitatea de Arte și Design Cluj, curatori Vasile Duda și Axenia Roșca, la Galerile „Casa cu Lei”.

În ultima zi a fost programată o vizită de lucru în Țara Năsăudului pe itinerariul Muzeul Memorial „Liviu Rebreanu”, Muzeul Grăniceresc Năsăud, Muzeul Memorial „George Coșbuc”, unde au fost acordate diplome aniversare pentru Vasile V. Filip și Ilie Moise. Apoi etnologii au văzut Atelierele meșteșugărești din Salva.

Otilia Hedeșan: - Adevărul este că bătrânii se duc, dar ei s-au dus dintotdeauna. Exact așa cum unii bătrâni se duc, alții oameni devin, la rândul lor, bătrâni. Această transmitere a informațiilor nu a fost niciodată una impecabilă. Întotdeauna au fost lucruri care s-au uitat, întotdeauna au fost lucruri care au fost inventate. Alta cred că ar trebui să fie grija noastră, pentru că acum putem să ne îngrijorăm și să găsim și variante. Grija noastră ar trebui să fie aceea de a găsi suporturi pe care să prindem clipa, pe care să conservăm sistemul de credință, sistemul de multă înțelepciune, sistemul de multă judecată care, la un moment dat pleacă, chiar în momentul acesta, lumea prin care trecem, îl are. Pentru că, altfel, doar cramponându-ne sau doar întristându-ne că se duc bătrânii, că uităm informațiile, nu vom rezolva faptul că noile generații trebuie să facă față altor provocări decât au fost obligați să răspundă generațiile anterioare. Vedeți ce neliniștită a fost lumea în anii de pandemie, ce neliniștită a fost lumea în ultimul an și jumătate cu război la granițe. Încet-încet, toate aceste lucruri au fost manageriate. Primejdia a fost ținută în frâu chiar dacă situația a fost grea, dramatică, însă provocarea căreia lumea de astăzi trebuie să-i facă față este aceea a echilibrului, cum să știi să ieși dintr-o situație gravă doar partea gravă, cum să faci față acestei situații,

cum să poți trăi în aceste condiții. Sunt lucruri pe care noi le-am învățat în timp, știm să le facem față, dar iată că mereu vin alte provocări și trebuie să facem față acestor provocări. Asta nu se întâmplă doar acum. Asta a fost de când e lumea. Asta ar trebui să fie principala noastră resursă că vom răzbi. Dacă bunicii noștri, dacă străbunicii noștri au răzbit în condiții mult mai grele decât cele în care trăim noi astăzi, în altă epocă de dezvoltare a tehnologiei, a societății, nu se poate ca societatea noastră să nu facă față acestor lucruri. Trebuie să treacă prin lumi diferite, prin provocări diferite pentru că, inevitabil, societățile sunt obligate să se adapteze altfel, să renunțe la unele lucruri care țin de tradiție și să construiască alte tradiții. Datoria noastră este, da, pe cât se poate, să nu uităm și, mai ales, să nu ne fie rușine.

Rep.: - Vă mulțumesc foarte mult pentru această incursiune în lumea etnologiei, în sufletul dumneavoastră și, totodată, pentru sfaturile pe care le-am primit, pentru că sunt sfaturi de la un om trecut prin viață care a reușit să aibă vreme pentru a asculta, pentru a-i asculta pe cei de la care, iată, am învățat despre cum a fost.

Interviu de Alexandra Cotoi

Nicolae Avram

Printre cărți

“Ultimul înger” sau urcarea în spirală către înălțimile Cerului

Menuț Maximinian, *Ultimul înger*, ilustrații Marcel Lupșe, prefață Horia Bădescu, Editura Neuma, 2023

Imaginea îngerului este atât de uzitată în literatură încât pare imposibil să o mai poți surprinde în structuri poetice inedite. Dar poetul Menuț Maximinian, chiar dacă nu se întreabă ca și Rilke: “Cine, dacă aș striga, m-ar auzi din cetele îngerilor?”, are curajul să ne prezinte într-un limbaj poetic de foarte bună calitate: “Ultimul înger” (Editura Neuma, 2023).

După titlu, cartea de față m-a trimis cu gândul la cei șapte îngeri din Apocalipsă. Biblia nu precizează numărul total de îngeri, însă știm că potrivit tradiției, arhanghelul Mihail este considerat cel mai puternic mesager al divinității.

Ceea ce mi se pare interesant, cel puțin pentru mine, ca și cititor, este că poetul Maximinian a reușit în “Ultimul înger” să deschidă un portal interior, spiritual, spre o dimensiune poetică realmente fascinantă: “în zori de zi/în pași de rouă/îngerul se retrage /să nu îl vadă lumea plângând”, sau “îngerul poartă biserica în brațe de toate zilele”.

Heruvimii lui Maximinian au “chipul buncii”, “beau ceai”, “culeg hârtii creponate”. Au “trupul de abur”. Nu-i de mirare, deci, că aceste ființe spirituale ale lui Dumnezeu nu vestesc nicidecum sfârșitul lumii, apocalipsa, așa cum m-aș fi așteptat, ci sunt făpturi cât se poate de blânde, delicate, cât se poate de umane, pline de dragoste:

“Seara își așază aripile la icoană lângă busuioc
Iar ziua străbate lumea

O cale de eliberare din identitatea adictivă

Semnalez cu bucurie apariția cărții “Pași Grupuri Seninătate - Gânduri despre Eliberarea Identității Adictive” tipărită sub egida “Asociația Identitatea” cu sediul în Beclean. Asociație, care are printre obiective, promovarea programelor de tratament pentru persoanele dependente de alcool, droguri, jocuri de noroc și alte dependente.

Cartea a apărut sub semnătura a trei autori: Paul-Tudor A., Mircea M. și Mircea F. și stă sub semnul recuperării, eliberării și al alegerii. Într-un cuvânt, al “Adicției”. Adicția (termen medical) înțeles ca “dependență” de alcool, cocaină, nicotină.

Să fim clari: cartea celor trei autori respectivi nu recomandă

Ca un glob argintiu printre fulgii de zăpadă”

Aș îndrăzni să cred că poezia lui Menuț Maximinian se apropie cu vrednicie de poezia religioasă a lui V. Voiculescu. Nu neapărat ca și meditație, transcendență, ci mai curând ca și liniște lăuntrică. A gândurilor. Ar putea fi definită ca urcuș în spirală către înălțimile cerului, nu orișicui accesibil:

“Livada are mirosul buncii
Care deschide porțile de lemn vechi
Spre Înaltul Cerului”

Evangelistul Luca spune că îngerii nu pot muri, cu atât mai puțin, zic eu, “Ultimul înger” a lui Menuț Maximinian:

“Ultimul înger
Coboară din liniștea
ce e totuna cu Cerul

Peste culmi împădurite
miros
de ierburi de mai

Vânt și ploaie
Oameni și duhuri
pe pajști
ca bisericile

Drumuri de nori
Spre Dumnezeu
Miros de tămâie
Și urme lăsate
pe cer în zbor
De aripi pierdute

metode și tehnici de tratare medicală, ci este mai curând o invitație pentru cei captivi în “identitatea adictivă” la eliberare: mântuire: “Dar totuși, oricât ai fi de inventiv, până la urmă te sature de minciună și conștientizezi tot mai mult că te minți. Realizezi că efectiv nu mai unde să ascunzi adevărul, evidența. Parcă mizeria pe care vrei să o acoperi nu mai încap sub niciun preț. Când nu te mai poți suporta, rogi Puterea Divină să te ajute și consimți că ai nevoie de ajutor” (Mircea M.)

Într-o “lume de sclavi mulțumiți și supuși” (Mario Vargas Llosa), cartea de față ne propune, în mod cert, o cale, un mod în care poți să

simți o fărâmbă de libertate.

Noemi Sabo

Premiul „Răsunetul cultural” la Festivalul de Poezie „George Coșbuc”, Bistrița, 2023

Noemi-Claudia Sabo s-a născut la 11 aprilie 2007, la Bistrița, copilăind în localitatea Rodna, județul Bistrița-Năsăud, până la admiterea în liceu. Este elevă în clasa a X-a, profil Filologie, la Liceul Creștin „Logos” din Bistrița, frecventând și atelierul de creație literară de la Palatul Copiilor Bistrița. A obținut mai multe premii frunze la concursurile de profil, dintre care menționăm: Premiul al II-lea la Concursul Național de creație literară și artistică „Scrisori de mai”, 2023, secțiunea echipe, alături de Sarah Isaiu; Premiul al II-lea la Concursul Național de reportaje „Romulus Rusan”, 2023, secțiunea „Permisul de pieton”; Premiul al II-lea și al Revistei „Răsunetul Cultural” la Colocviile „George Coșbuc”, 2023, secțiunea elevi. E pasionată de poezie, cinematografie, muzică și de croșetat. Fire lirică, profundă, meditativă, Noemi Sabo surprinde, prin limpezimea privirii în lucruri, prin viziune și limbaj, cu o poezie dramatică și diafană, în același timp. Se poziționează în adierea Inspirației. Poezia sa preferată este „senzații”, o artă poetică, un crez, pe care și-l urmează prin lecturi sistematice, talent și trăire pătrunzătoare. Credem că s-a mai născut o poetă pe aceste meleaguri. Suntem încrezători în parcursul său literar. (Ionela-Silvia Nușfelean)

când vântul a vorbit...

și vântul a început să evadeze
când trupul meu se zguduia
într-o zi de vineri.

și vântul acela ești tu.

iar vocea ta cădea întreită
răsucită între tâmpile nevăzute
era sclava minții mele,
ea însăși se înrobea

ascultând, la nesfârșit, lanțul împletit
de chitarele gurii tale

chitarele gurii tale

dar știu că într-o zi, vântul
își va rupe o coastă din mine
și se va preface în martirele
noptii apuse de vară.

cântec de sticlă

ferestrele mele cântau
în Do Major se răstigneau
și tu ascultai

o, cum se răstoarnă luna în diafan
șopteau.

iar eu nu știam
dacă dansam ca ele să-și spargă vocile în zori

și fața mea să fie sărutată
de ochii tăi magnetici

sau pentru că noaptea tresălta
duios.

eliberarea de sine

număr lunile ce trec îmbătătoare

cifrele calm se sting,
mă doare o zi
care încă nu a venit.

atunci când oasele vor înota printre morminte
și pielea mea se va bucura
de ultimul radical de soare

apunând încet
în
disperare.

copilul timp

atunci din lumină
s-a născut timpul

arătare îngerească
buzele lui plângeau
în drumul spre pământ,
iar stelele zburau printre capetele sale

I-am legănat
ochii săi, două ceasornice agățate
de părul meu
râdeau spre mine în tic și tac

îl hrăneam cu minute, dar prefera
firele verzi și roșii care
se pierdeau pe fața mea
precum fluviile.

când adormea sub pătura pleoapelor mele
cântam cu glas tare Osana

și Domnul meu cu chip blând
i-a dat apă
mai întâi a crescut, a murit

și a înviat glorios după ce toate
acele de ceas
s-au scuturat de cerceii lor
de trei ori.

poem de veghe

clipesc sub pastelate mozaice
și văd luna care se zbate printre stele

atât de tare
încât din șoldul ei a ieșit o luncă,
iar din ochii ei

o, ochii ei ca două cataramă purtate
pe rochiile minții mele

s-au desprins fragil apele.

copacii se transfigurau
în statuete de îngeri

retroactiv eu mă transformam
în somnul care evocă durerea

descompusă în trecuturi.

Elena M. Cîmpan

Poeme de fiică, poeme de tată

Ne aflăm în fața a două volume de poezii, semnate de Ana-Maria Păunescu. Sigur că numele de Păunescu are o sonoritate atât de puternică, încât acoperă, cu amplitudinea lui, prin ani, o suprafață de literatură. Totuși, Ana-Maria Păunescu reușește să găsească o poartă de ieșire, din această captivitate, ce i se dedică și ei, scriindu-și gândurile, sentimentele, trăirile, pe cât de propriu și original posibil.

Din categoria urmașilor care au îmbrățișat pasiunea de a scrie, mă gândesc la Monica Pillat, fiica lui Dinu Pillat. Și la piesa de teatru „Străini în noapte”, scrisă de Eric Assous, în regia lui Radu Beligan, interpretată de Florin Piersic și Emilia Popescu.

Poezia Anei- Maria Păunescu pornește dintr-un semn de întrebare, existențial, major, dubitativ, dureros și care, în mod paradoxal, își găsește răspunsul în creație, în scris. Nu este prima dată când scrisul este o formă de terapie. Dacă poezia ar avea un ADN, atunci acesta se recunoaște cu ochiul liber. O poezie izvorăște din teamă, din frică, din teama întâlnirilor care îi fac poetei atât de mult bine. Să ne gândim la poezia aceasta ca la un pământ din care iese abur și se răspândește întâi prin aer, prin depărtări, apoi intră în oameni, prin noi, cititori. Poeta trăiește o stare de veghe, în care prinde contur poezia, ca insomnie. Poezia ține de dor, de-un anume dor, ca o biserică dintr-un lemn, după nemurire. Poezia este ca o haină, rămasă mare și păstrată pentru anumite zile. Poezia Anei- Maria Păunescu este o poezie „cu nod în gât”.

Primul volum, „Toate poeziile pe care nu ți le-am scris”, este la a doua ediție, ceea ce demonstrează interes din partea cititorilor, dar și o preocupare asiduă pentru promovare, pentru venirea în întâmpinarea celor ce urmează să citească, prin întâlniri, prin activități de impresariat. Acolo unde astfel de gesturi întârzie să apară și poezia „nu mai are răbdare”, este binevenită însăși dăruirea personală, de a merge cu poezia prin lume, cu ea în mâini, în brațe, în spate, ceea ce trădează din încrederea pe care poeta o are în versul ei, în verbul ei.

De-a lungul paginilor, prinde glas un cântec de durere, de căutare, în care se aude un ecou întors, de la o altă Vitorie Lipan, ce-și caută ființa dragă. Tonul grav rezistă în fiecare vers, ce nu-și permite să se joace cu viața, cu moartea. Copilul stă ascuns într-un om mare, așa cum ne îndeamnă Constantin Brâncuși să rămânem. „Toate poeziile pe care nu ți le-am scris/ S-au resemnat și tac, undeva, între cordul meu/ Și ochii tăi/ Undeva, între sălile de așteptare ale lumii de ieri/ sau de azi// Mă sufocă.../ Le-aș scrie, doar ca să mă lase să respir/ Dar mi-e teamă/ Nu cumva să te scriu de tot/ Și să mă trezesc iarăși singură/ Lângă o carte, frumos tipărită,/ Pe care scrie numele meu.” Am citat din poezia titulară a volumului, unde „al meu” e atât de aproape de „al tău”, că, uneori, parcă se confundă. Trimiterile la poezia celuilalt Păunescu sunt inevitabile. Există unele locuri în care cei doi se întâlnesc, frumos, în vers. Un „îți dau de veste” sună cunoscut, „zvon de pâine” a mai făcut carieră, iar „mai sunt părinți de-ai noștri-n cimitire” pare o replică la bine-cunoscuta „Rugă pentru părinți”. Doar că prin frunzele, prin foile Anei- Maria „destule lacrimi calcă prin poeme”. Pentru a supraviețui, salvarea este într-un joc: „Am învățat să joc mimă cu sentimentele/ Le modelez din vârful buzelor ... ajung să-ți fac portret/ alb- negru/ din litere și din așteptare.” Din amintiri, se desprind câteva întâlniri, la vârste fragede, în preajma scriitorilor, Dinu Săraru, Fănuș Neagu, Nicolae Dabija, cu podul lui de flori. Ochii de copil căutau de pe-atunci la steaua singurătății...

„Și de atâta moarte-nchisă-n moarte/ Nu mai sunt om, ajung un semn de carte.”

Tot dintr-un joc, al poeziei, rezultă și alternanța dintre poezii cu rime, cele mai multe, și poezii fără de rimă, nesupuse rigori, de suprafață, dar tributare unei armonii interioare. Am inventariat câteva exemple, spre ilustrare: resort – mort, raport – mort, glas- rămas, știu- târziu, retrag- fag, mână- îngână, nătâng – stâng, loc- foc, poeme- devreme, năuc- duc, mort- port, veac – leac, jurămintă – minte, stea- grea, piept – aștept, fărăș – laș, apus- plus.

Pentru că aminteam de caracterul vădit reflexiv, dubitativ și interogativ- retoric al poeziei Anei Maria Păunescu, accentuăm specificul printr-un ultim exemplu din acest volum: „dacă aș fi fost poezie/ dacă tata, din greșală/ M-ar fi făcut poezie?” (151)

Al doilea volum, „Ai vreme să vorbim?” este o invitație la dialogul care n-a existat. În acest cadru, rana pare că s-a mai estompat. Dacă în „Toate poeziile pe care nu ți le-am scris”, tributul era acordat trecutului , acum, privirea poetei se îndreaptă timid și spre viitor, personal, dar și al poeziei, ca o veste ce vine de mâine, ca o lumină, ce-și face loc printre rânduri. Se așterne, parcă, primăvara, și în versuri. Poetic, discursul e mai senin, norii s-au mai răzbunat, chiar dacă „fericiți n-am mai fost de când eram mici.”

Din versurile acestui al doilea volum, străbate grija față de expresivitate, de meșteșug, mai mult decât inspirația singură. Metafore, comparații înfrumusețează artistic discursul poetic: „Ticăie ceasurile de pe stradă, ca niște ninsori neîntâmpate.” Semnele de întrebare se intensifică, repetitiv: „Și tu? Și tu?” Cel ce nu răspunde devine un destinatar ubicuu. În preajma sărbătorilor, sentimentul absenței devine mai accentuat: „ se va deschide curând

târgul de fericire/ De la Universitate./ Și tu? ... Mă întrebi de calendare?/ Care dintre ele?/ Calendarele tale?/ Calendarele mint în continuare./ Spun că e noiembrie/ Și că vine Ziua Națională.” Ambiguitatea își face simțită prezența, într-o lume marcată de suferința personală. Ca o alternativă la haosul vieții, poezia „Coșmar” este alcătuită doar dintr-un șir de cuvinte,

singure, cu punct după fiecare, ca un lanț viu de cuvinte, ce exprimă anxietate: „Devreme. Standard. Încet. Informație. Unde. Orbi. Muți. Tristețe”. În permanență, raportul e de unu la unu: „Unul dintre noi/ Culege florile de gheață/ Tot ce merită salvat./ Celălalt/ E floare de gheață.”

Ce s-a întâmplat de la un volum la altul? E drumul de la relatare, descriere, la numire, la noțiune, spre abstractizare. A dispărut naivitatea, atât cât era la începuturi, gravitatea și-a făcut loc, versurile lungi s-au mai uscat, tendința spre esență, spre mister își face simțită prezența. Poezia e mai laconică. Ponderea versului alb crește, comparativ, cu rimele, care mai apar, precum: rost – anost, răstignire – respire, stingher – ger, amănunt – sunt, neputință – ființă, închis – vis, viață - față.

Recuperarea ființei se face prin poezie: „ Aud de câte-un tată care moare/ Și lasă ochi îndurerați în loc/ Și plâng cumva de milă în oglindă,/ Când știu că eu nu te mai pierd de loc./ Atâta te-am pierdut, în anii-n care/ Visam să cresc, chiar ca să pot muri./ Încât acum, când totul e departe/ Te recâștig în fiecare zi./ Suntem, zâmbind, aproape de-ncheiere/ Și tot zâmbind cădem de mii de ori/ Aud că mor părinți prin lumea asta/ În care, tată, nu mai poți să mori.” Bucuria aceasta este tristă, dar adevărată.

Poezia îmbracă, uneori, veșminte diverse, de la cea de răzvrătire, „ La ce mi-e bună viața asta tristă?”, cu accente sociale, „O țară cu ferestrele închise/ o țară cu negustorii închiși în propriile culturi/ o țară cu obloanele trase// Oamenii nu se mai recunosc, oamenii nu, nu se mai recunosc”, repetiția fiind în măsură să accentueze înstrăinarea, ca fenomen al micului și mare-lui Univers, sau ludice, „Demult,/ am pus ceasul să sune/ la ora exactă./ să pot uita./ să te pot uita/ la ora exactă./ De atunci,/ În fiecare zi,/ La ora exactă,/ Ceasul sună,/ Eu tac./ Tic.”

Am remarcat mai multe declarații, dintre care amintim, „Biografie”, „Când toate parcă-s duse în uitare/ și numai cerul de albastru-i gata/ Mă uit în jur și simt că n-am pe nimeni/ Din ziua-n care nu-l mai am pe tata.

” Ce apropie cele două volume? Știm. Care e diferența? Dacă primul este unul de scenă, declamativ, expus, al doilea se-ntoarce în culise, prin celălalt, către lumea lăuntrică, adică spre cel/ cea rămas/ă. Ana- Maria Păunescu sporește lumea poeziei, cu o contribuție personală, de referință. Acesta este doar începutul. O așteaptă alte și alte noi descoperiri ale ființei, ale sufletului și ale realității, ale visului, imagini rare, gata să capete cuvânt.

Alexandru Jurcan

Apartament la etajul 30

- Alo, cu cine vorbesc? Domnul Raul Ignat? A, despre apartamentul de vânzare? Eu sunt Melvila, dar nu e apartamentul meu. Proprietarii trăiesc în Danemarca, au dat numărul meu la anunț, eu am cheile, vă pot arăta camerele când doriți, iar dacă vă hotărâți, ei sunt dispuși să revină în țară pentru vânzare. Locuiți aproape ? Eu doar seara după ora opt sunt disponibilă...cum? sâmbătă seara? E perfect! O zi bună!

Raul a sunat sâmbăta la ora opt seara. Melvila a răspuns și l-a rugat să aștepte cinci minute în fața blocului ei, apoi

vor merge în apropiere, la doi pași, în imobilul cu multe etaje, unde se afla apartamentul de vânzare la etajul 30. Raul avea 35 de ani, cu tunsoare modernă, brunet, cu sacou maroniu. Melvila a apărut parfumată ultim, cu o bluză albă mulată – o frumusețe la cei vreo 20 de ani ai săi. Liftul elegant, etajul ultim, holul cu pereți albaștri.

- Vă e frică? Priviți orașul de aici, de sus! Ce lumini colorate!

- Aș bea un pahar cu apă.

- Imediat! se grăbi Melvila.

- Mulțumesc mult! Știți că sunteți frumoasă, nu?

- Domnule Raul, merci, dar noi...

- Poate am fost nepoliticos...scuze!

- Se acceptă: așadar vă place apartamentul?

- Mult de tot și n-aș vrea să-l pierd.

- O să-mi lăsați ceva bani, ca un fel de angajament la vânzare. Măcar zece mii de euro.

- Da, am la mine atâția...iată-i!

- Merci! Acum răsfățați-vă și priviți orașul...uite, deschid geamul...e o feerie...Doamne! Nu vă aplecați atât de mult! Vaiii! Alo, 112? A căzut un domn de la etajul 30...strada Luminilor, 50... și ce tânăr, ce prezentabil! Viața e într-adevăr ingrată cu anumite persoane. Dumnezeu să-l odihnească! Da, Melvila mă numesc...

Magda Ursache

Idei neprimite

Spune Theodor Codreanu în *Fragmentele lui Lamparia* (Editura Scrisul românesc, 2002): „n-a fost om politic de caracter care să gândească în ecuația românismului, mai devreme sau mai târziu el va fi calomniat și distrus”. Procesul de calomniere și de distrugere se întâmplă acum în numele „progresului”. Și mai repede, și mai eficient. Cenzura florienilor și bulailor o avem. Urmează detenția nealiniaților? Există o agresivitate a sincerității. Mi-o asum. Am curaj să spun că $2+2=4$, deși cunosc avertismentul lui Camus : Va veni un timp când cei ce spun asta vor fi condamnați la moarte.

Ne-am învățat, după evenimentele aceluia Decembrie, să nu-i mai respectăm pe marii români. De ce? Ca să inventăm alții, pentru a le lua locul celor cu adevărat mari?

Ca Lucian Boia, de exemplu, care se dezlănțuie de unitatea românilor. Unirea e patriotică. Pe cale de consecință, destui ipochimeni se dezic de ea, și de Unirea Mică, și de Unirea Mare. *En fanfare*, și pe 24 ianuarie, și pe 1 decembrie.

Supercampionul demolării (de alt exemplu) e domnul Ghiță de la Craiova, apărut tot la Ed. Scrisul românesc, ca și Theodor Codreanu, în 2022. „Progres” mare în douăzeci de ani! Doctorul habilitat Ghiță se arată a fi un denigrator violent al literaturii române. Cu dinadins, vrea să-l distrugă pe G. Călinescu, riscând să se distrugă cu asta. Azvârle pretinsul istoric literar nu-ș ce azvârle (suliță, toporișcă, macetă; dă cu pușca, nu ia foc) în fascinantul Călinescu. Mă și mir că nu l-a făcut fascizant, urmându-l pe fostul student proletcult Vicu Mândra, care l-a scos de la catedră. Sau l-a făcut?

„Pneumaticii”, cum le spunea Marin Preda, pescari de apă tulbure, se întrec în campanii aberante, începând cu Eminescu, negăsind timp nici să-l citească, nici să găsească argumente pentru etichetări ca „mentalitate primitivă” ori „revolut”, cerând nedilematic demitificarea poetului, ca reacționar, ca antisemit protolegionar, paseist antimodern, nebun de legat în publicistică. *Eminescu după Eminescu*, sună un titlu ambițios. Dar cine are dreptul să-și spună Eminescu după Eminescu? Titlul ales de mine ar fi : *De la Eminescu la Eminescu*.

Autorii de cărți proaste sunt *hoji de timp* (și-i sintagma lui Th. Codreanu). Cei mai nocivi sunt cei care recomandă cu voce sonoră prostii drept filosofii (cum o fi ajuns la Cărturești, în raftul de filosofi, lângă Noica, Mihaela Rădulescu?), obscurități obscure drept poezii. Marii performeri ai romanului, ca Preda, Breban, DRP, Buzura, sunt negați, iar jalnicii veleitari ai criticii de întâmpinare (pe potrive vrăfului de cărți proaste; o căpiță de lei ușori nu te face bogat; la fel e și cu tipărelile prea multe) laudă proze prin nimic notabile. În *Trădarea criticii* (trădare, dar și abandon, dar și eșec; mă opresc la al doilea sens: abandon), Nicolae Breban a scris provocator: „nimic notabil în critică”. Să nu fie nimic notabil nici în literatură, dacă s-a ajuns ca o proză explicându-ne pre înțeles de ce iubim femeile să se vândă în 500.000 de exemplare („De ce iubim femeile? ricana Petru Ursache. Nu de ce iubim femeia?”), iar un freelancer writer ca Iohannis să poată câștiga 83.000 de ron (câââ?) din scris? Ce job norocos scrisul ăsta și ce ghinion pe capul celorlalți scriitori că președintele e cel mai vândut! Și-mi aduc aminte de o vorbă de duh a lui Șerban Cioculescu : „Cartea mea se cumpără, nu se vinde!” Criticilor de acest fel, promovând, cu profit personal, ce n-ar trebui promovat îmi vine să le spun ca Maurice Blanchot : *Noli me legere*.

În brambureala asta, sunt premiate cărți care au în spate sfârșirii, telefoane de manevră, intrigi de culise. În ce mă privește, nu mă plâng: premiile literaturii postsocialiste mi-au venit, au fost un fel de grație pentru semnătura interzisă amar de ani. De scris scriu „din obișnuință fără profit”, cum nota Gabriela Melinescu și mă rog la Dumnezeu să mă îngăduie pe acest „pământ de cumpănă” numai cât pot citi și scrie. Îi prețuiesc pe cârtarii care au refuzat compromisul cu puterea politică și înainte, și după '89, dar premiile s-au oferit și se oferă unor iluzii literare. Literatura e, în fapt, *Bursa de iluzii* (titlul romanului meu) cam pierdute. Ce n-aș da să obțin un premiu cu adevărat răsunător, ca să atrag atenția asupra statutului de scriitor român, aflat în grea suferință.

Profitorii realismului socialist au indemnizații de merit. Nu-i mai bun teatrul lui Dumitru Velea (citiți măcar *Ușa bătută în cuie* și *Podul umblător*) decât al cutărui „ciocoiș” care se laudă că are trei nume de renume și că s-a născut la Pizdeleni, actualmente Iacobenii?

Cine are valoare de întrebuințare pentru anume grup (gașcă) e suit în posturi de decizie. ICR a fost bună răsplătă pentru Patapievic, de-o pildă, unde e șef, din 15 noiembrie 2021, Liviu Sebastian Jicman, economist, necunoscut ca om de cultură sau ca scriitor. Iar ICR (Institutul Cultural Român) e fondat de Buzura, cel atacat și calomniat –zice presa – de Radu Voncu, aflat în juriul ICR.

Mult promovată de ICR, pe bani grei, a fost poetesa Nina Cassian care scria pe întrecute hore pentru Stalin și Dej. Proza lui V. Voiculescu e netradusă și netrimisă peste hotare (biblioteca din Buzău, cu numele său, a fost mutată la mall), nu și *Legături bolnăvicioase*. Blaga, care a suportat demn „deceniul satanic”, nu-i în programul de traduceri.

Avem un „naționalist veritabil” (mulțumesc, Theodor Codreanu!), un disident veritabil și un scriitor veritabil: Paul Goma. Și ar fi fost minune să fie aleasă pentru funcția supremă

de președinte al României o adevărată conștiință. Eu l-aș fi ales pe Goma, eu l-aș fi ales pe Dabija, care ar fi ținut la interesul național, eu l-aș alege pe Ioan-Aurel Pop.

Ajung cărțile lui Paul Goma în mâna cititorilor, cum ar trebui? Humanitas i-a topit o carte; l-au tipărit edituri mici (curajoase), dar nu cu fonduri mărețe, moștenite de la Editura Politică, unde a funcționat, ca traducătoare, până a murit, Ana Pauker, în grația lui Valter Roman. De la Roman -fils ne-am ales cu confuzia român – rrom, limba română și romani, românce și romince. Numele țării era Romînia, cu î din i, pe vremea când Lucia Wald scria în revista „Cum vorbim”, nr. 1, 1950, pag. 16: „A fi patriot înseamnă a iubi Uniunea Sovietică și pe marele ei conducător I.V.Stalin, sprijinitorul activ al luptei oamenilor muncii.”

Marile cărți de proză ale exilului, ca *Dumnezeu s-a născut în exil* (cum, când trendul este să-l iei pe Dumnezeu cu asalt și să-l tragi la Judecata de apoi?) sau *Ora 25*, nu există nici în istorii literare (excepții : Marian Popa și încă vreuna). Marile proiecte editoriale de valoare rămân nerealizate. *Opera omnia* a lui Mircea Eliade nici gând să se vadă în librării. Doar n-o să-l supărăm pe Norman Manea cu spusa, din *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, că poporul nostru e „predestinat războaielor, invaziilor și emigrărilor”. Și cum să placă noilor progresiști „naționalismul creator”, sintagma lui Eliade privindu-l pe Hasdeu?

Panta războiului, a anulării, a distrugerii e lesne de abordat. Cărțile cu subtext antiromânesc au ecou. Și dacă nu-s destule, inventăm, decupând o frază-două din însemnările sociologului Ștefan Zeletin, *Din Țara măgarilor*, adică România, unde „sufletul” urechiaților de români „înoată într-o cumplită murdărie măgărească”. Să nu se bucure cei inspirați de Zeletin: se află în neștiința faptului că sociologul nu și-a trecut cartea asta la indexul de autor. N-a mai vrut-o.

Totu-i să reiasă - cum necum- că deținem literatură minoră spre deloc : un deșert unde nimic nu răsare sau un ținut siberian înghețat. Ecou au și oportuniștii de viță veche. Ca Ov.S. Crohmălniceanu, care, după ce a fost fermecat de Plehanov, a uzat lucrativ de alte lentile, de cinci feluri pe puțin, Todorov, Poulet, Spitzer... În stilu-i vituperant contra lui Eminescu, în 1949, descoperise „nenorocul ca figura majoră a poeziei noastre să fie prizonieră unei concepții reacționare”, pentru ca, în „Flacăra” aceluiași an, să devoaleze „partea malefică a operei lui Eminescu”. Acum, pentru dilematici, Eminescu nu-i decât „fostul poet național”, cadavru din debara, peste care trebuie tras fermoarul sacului de gunoi, din plastic negru, pesemne.

Că proletcultismul se vrea recuperat nu-i o noutate. Cu câțiva ani în urmă, o profă universitară comparatistă gira o carte a cărei temă era „proletcultismul avangardist”. Da, în avangardă, dar în avangarda urii proletare, se plasa poetul stalinist Eugen Frunză: „Urâți, urâți! Că nu-i nimic mai sfânt/ Ca ura, straja vieții pe pământ!” (*Act de acuzare*, în antologia lui Eugen Negrici, *Poezia unei religii politice. Patru decenii de propagandă*, Editura PRO, f.a.).

Galan se recitește cu *Bărăgan*, poate și Ion Istrati cu *Brazdă peste haturi*, romanele colectivizării forțate; Baranga se re-joacă, pentru că mielul e turbat pe Miorița; Miron Radu Paraschivescu e scuzaț ca un neștiutor cobai al comunismului, în timp ce Argezi rămâne „gădilici de școală nouă”, „Marele Zero”.

Lenin o voia sus pe bucătăreasă; noi pe croitoreasă. Și nu pe chinezoaica lui Dai Sijie, ci pe cea din Focșani, care a refuzat suport financiar pentru „Pro.Saeculum”, când revista împlinea 20 de ani de apariție neîntreruptă. Opt miniștri în doi ani la Ministerul Culturii și unde am ajuns? La Turcan care zdrăngăne la pian? Președintele, cuprins de „banalitatea solemnului”, cum ar spune Hegel, ne îndeamnă : „Trebuie să ne gândim la viitor.” De ce oare? S-a făcut tot ce trebuie pentru prezent, în țara lucrului bine făcut? Cum să fie elevii expuși culturii, să-i suporte pe clasici? se rostea o profă de provincie. Doar trăim în România educată de maneliști. Iar *chef* nu mai vine de la *chef d'oeuvre*, ci de la Master Chef.

Nu mai pomenesc de rolul „educativ” al canalelor unde se dinamitează cu vorba, mai nou cu știrea - „nucleară”. Resentimentul îi orbește și pe moderatori, în special pe moderatoarele, încântate la nebunie când invitații se întrec în jigniri. Altfel de ce i-ar invita mereu pe aceiași înfierbântați ai talk-show-urilor, care pot fi opriți din marea trănăneală numai de publicitate: cu leacuri pentru constipație, urinare necontrolată, mătreață, dureri de șale, păduchi. N-am Fikatforte să-i urmăresc.

Mă consolez cu gândul că nimic nu-i mai trecător decât puterea politică. Trecu și Cătu. Cred, ca și Theodor Codreanu, că istoria va fi a națiunilor care nu vor să dispară cum le cântă UE. URSS a amăgit cu „principii” comune, ca egalitate, bunăstare etc. SUA au venit cu drepturile omului (la singular), nu ale națiunilor și iată-ne pe picior de război pentru Ucraina, stat multinațional unde românilor li se taie dreptul de a exista românește. Nu le-a trecut prin cap guvernanților să acorde dublă cetățenie tuturor românilor din Ucraina?

Cum merg lucrurile, progresiștii ne îndrumă spre o lume asemănătoare celei imaginate în 1932 de Aldous Huxley, minunata lume a anului 632 al erei Ford. *Brave New World* este lipsită de religie, de familie, de cultură, de artă, de filosofie. Ființe standardizate („milioane de gemeni identici”) sunt concepute în laboratoare și izolate în rezervații, dacă nu se lasă strict controlate, manipulate. Cărțile sunt date pe foc. Centrul de incubație, unde lucrătorii, în halate albe, poartă mănuși de cauciuc cu culoare de cadavru, pare destul de aproape. Pe mine, coșmarul spațiului redus al izolei mă urmărește și acum.

Nikolai Berdiaev visa la un nou secol în care intelectualii să poată evita o astfel de societate distopică, în numele libertății. Și câtă nevoie ar fi de intelectuali cutezători, care să nu stea cu mâinile-n sân!

Îmi întreb duhovnicul, Profesorul Ioan C. Teșu, îngăduitor cu neiertările mele: Dar cât să mai iertăm, Părinte? La nesfârșit? „Sfârșitul e un progres”, se tot aude. Antipaticul politolog Francis Fukuyama prognoza, încă din 1992, *sfârșitul istoriei*, că nu va rămâne urmă din state unitare și suverane, că va domni democrația liberală, uniformizatoare a tot și tot: Est-Vest, conservatorism-progresism și așa mai departe. Ba progresismul nu se vrea dispărut, dimpotrivă, lovește și lovește. Sfârșitul culturii, sfârșitul artei, sfârșitul literaturii ori fiind progrese?

Dumitru Cerna

Marcel Mureșeanu. Poetul. 85

Generațiile literare mai înalte decât cele ce le-au urmat constituie un model de cum să fii prieten și să fii respectuos, fără să te temi că ți-ar putea lua locul celălalt, cum să fii generos și să te bucuri de aparițiile editoriale ale confrăților, cum să fii solidar cu celălalt, în comparație cu cele mai scunde, generațiile noastre, care n-au reușit să dobândească această eleganță a conviețuirii în interiorul unei comunități selecte, așa cum este cea a scriitorilor. Desigur, nu generalizez, nici într-un caz, nici în celălalt.

În zilele acestea, scriitorul Constantin Cubleşan mi-a trimis o carte, pe cât de frumoasă, pe atât de concludentă în a-mi susține cele afirmate: „Distinsului poet Dumitru Cerna/de care mă leagă o veche și/statornică prietenie”. Este o carte dedicată unui alt prieten al nostru, scriitorul Marcel Mureșeanu, intitulată chiar așa: „Marcel Mureșeanu. Poetul. 85”, Casa Cărții de Știință, 2023. Aflasem despre această noutate editorială, cât încă era sub tipar, de la directorul general al editurii clujene, domnul Mircea Trifu: „Domnule Cerna, urmează să apară, pe la începutul lunii noiembrie, o carte a domnului Cubleşan, foarte frumoasă, despre poetul Marcel Mureșeanu!” Cunoscutul editor clujean avea dreptate. Este o carte frumoasă, în care celebrul mănăsturean face un excurs elegant, plin de candoare, dar și de responsabilitate criticului specialist, pentru ceea ce afirmă, prin câteva dintre cărțile lui Marcel Mureșeanu. Începând cu volumul de debut, „Pe adresa copilăriei” (1969) și până la cel mai recent, „Prădătorii” (2023), Cubleşan recitește poezia lui Mureșeanu, dând o exegeză critică de zile mari, cu greu controlându-și entuziasmul intelectual, dar și pe cel al criticului literar, spre a nu exclama: Marcel Mureșeanu este un poet genial! Desigur, n-o face, dar nu se abține de la a încadra poezia lui Marcel Mureșeanu. alături de aceea a altor poeți considerați a fi irepetabili: „/.../Îngăduiți-mi să-l așez alături de alți poeți, de alți ziditori de cuvânt, nici vorbă, de o distincție aparte, spre a-i putea remarca, în comparație cu aceștia, originalitatea.../.../ Nichita Stănescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu.” Autorul își începe excursul critic cu un microeseu metaforic și emoționant despre călătorie, despre drum, despre rost sau despre însoțire: „Se făcea că, de-o vreme, am apucat să mergem pe un drum larg și frumos care ducea departe, spre locul acela în care pământul se întâlnește cu cerul./.../Și se face că avem poftă să toarcem firul poveștii până la capătul drumului, care nici nu știm prea bine cât de departe duce... Dar știm că pe el nu ne putem rătăci.”

Constantin Cubleşan își ilustrează demersul critic cu fragmente din poezia celui vizat, adesea chiar cu poeme întregi, constituind astfel o fabuloasă antologie din lirica lui Marcel Mureșeanu, în selecția valoroasă a unui alt mare scriitor român, care este autorul cărții. Pasaje întregi pot fi reținute din formulările atât de inspirate ale lui Cubleşan, despre poezia analizată care, în total, alcătuiesc o exegeză doctă și expresivă, dar scrisă cu căldură, așa cum ne-a obișnuit Constantin Cubleşan în tot ceea ce a scris și a înfăptuit în literatură și în Viață: „Cele două paliere atitudinale, polemică și religioasă, se conjugă astfel, în lirica lui Marcel Mureșeanu, într-un vizionarism grotesc, care definește tocmai personalitatea sa dedublat neconformistă.”

Autorul ar fi scris oricum această carte-reverență la poezia prietenului său de-o Viață. A găsit însă un prilej fericit pentru a i-o/a ne-o dăru: Marcel Mureșeanu va împlini, la sfârșitul lunii noiembrie, vârsta de 85 de ani. Vor fi atunci mai multe lansări, marcând această solemnitate. Sărbătoritul va dăru și el iubitorilor poeziei sale un volum nou, cu titlu rezervat, poezii însoțite de mici mărturii ale unor scriitori, prieteni ai autorului, care vor suplini o prefață doar a unuia singur. De asemenea, va fi lansată „A patra carte a lui Marcel. Despre puținul care a mai rămas. Poeme dedicate. O carte gândită și alcătuită de Dumitru Cerna”. Din păcate, primele două vor fi lansate în absența autorilor lor. Le dorim amândurora sănătate, inspirație din abundență și un sincer și călduros La mulți ani!

Gela Enea

Trăirile, ca o risipă

Nu am mai citit o carte situată ideatic între credință, intimitatea ființei aflate sub sceptrul suferinței și o înclinare spre aforism, așa cum sunt volumele semnate de Cristina Copia, pe care autoarea, membră a UZPR, le numește *Trăiri*.

Cristina Copia are, nici mai mult, nici mai puțin de treisprezece volume, toate apărute la Editura Izvorul Cuvântului, editură care, prin numele ei, îmi dă un alt prilej de a fi surprinsă.

Cu excepția primului volum, având titlul *Trăiri neștiute*, celelalte douăsprezece cărți sunt grupate în serii de câte patru, cu titlul *Trăiri în colecție*, iar conținutul lor adună, între aceleași coperti, texte cu versificație clasică, previzibilă, *proze poetice*, după cum le numește autoarea, dar și unele poezii care vin dintr-o vădită influență folclorică.

Am ales unul dintre volume, în această recenzie, cel subintitulat *Poeți nemuritori și calzi și reci*, mărturisesc, pentru că mi-a plăcut acest subtitlu și, ca un lector curios, am vrut să aflu ce anume a determinat-o pe Cristina să le acorde poezilor prezumția/ convingerea că nu sunt doar eterni, ci și *calzi și reci*.

Citesc în *Prefața* volumului, semnată de un alt membru al UZPR, Vergil-Cover Cojocar, că autoarea este *copie fidelă a spiritualității lui CRIST*, evident, subiectivitatea poate să ne atragă în turbionul unor expresii exagerate, cum este și în cazul acesta.

Prima parte a cărții are ca formulă lirică monologul adresat unor mari poeți români, desigur, prezenți în lecturile autoarei: Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu.

Dar actul lecturii ne aduce-n față și alte nume, precum Bach, a cărui muzică, aflăm din textul *Bach (Pârâu)*, este *aplaudată de Dumnezeu*.

În incipitul cărții două poeme sunt dedicate lui Eminescu, urmate fiind de niște enunțuri în proză, rimate aleatoriu, tot despre poet, din care citez o hiperbolă prin care se vrea sugerată unicitatea geniului eminescian: „De un secol și mai bine, aștri au căzut din boltă”.

Tot în acest text descopăr inovații lexicale, dar și consoana **r** imediat după prepoziția **cu**, de exemplu, „să stea pe boltă ca un sor, cu raza-i caldă ca de om” sau imaginea, i-aș zice nepământeană, a poetului, din fraza „Eminescu, sub un tei și o câmpie, gândul tău ar vrea să zboare, să ia o pană să mai scrie”.

Totuși, am rezerve că dintr-o asemenea poziție, fie el și gândul, ar putea să scrie. Imaginația Cristinei este debordant-juvenilă.

În viziunea sa, geniul eminescian vine „prin spirală de spațiu și timp” și tot „prin spirală de spațiu și timp” el și pleacă, „într-o falnică zburare”!!!

Sintagma aceasta mă duce în proximitatea unor poeți pașoptiști, animați de un patriotism sincer.

Un alt poet, o altă confesiune a Cristinei, eroul său fiind, de data acesta, Nichita, cel care a plecat dintre noi „în iarna lui decembrie, prin fulgii albi din nins”. În exemplul citat observ forma verbală nepersonală (un supin?!) care imprimă, cel puțin așa cred, o nuanță cauzală, pentru că despre sugestia unui spațiu nu poate fi vorba.

Când tocmai m-am familiarizat cu alternanța proză-poezie, constat că volumul continuă într-un alt registru, cel al cugetării.

La pagina 13, Cristina strecoară următoarea cugetare: „Plămada condeiului. Înălțimea umbrei din apă ce rabdă uzura din palmă”. Sunt doi termeni cu iz arhaic, *condeiul* și *plămada*, care se circumscriu noțiunii de *uzura din palmă*.

Această *uzură din palmă* este multiplicată de una mai dureroasă, cea a ființei, în fragilitatea și efemeritatea ei.

Pentru a-l portretiza pe Lucian Blaga, Cristina folosește titlurile volumelor de versuri semnate de poetul din Lancrăm, într-un discurs linear, cu enunțuri distribuite în catrene, de tipul: „Ca un profet ți-ai numărat pașii/ la curțile dorului, cântecul focului/ în marea trecere./Tu știi!”

Pagina următoare conține o altă cugetare, din care citez secvențial, întrucât, spre deosebire de cugetările clasice, ale Cristinei sunt, de regulă, construite din mai multe enunțuri: „Poetul- cel ce cântărește sufletul și gândul cu balanța cuvântului”.

În melanjul acestui volum, unde genurile epic, liric și aforistic sunt vecine de pagini, am găsit compoziții cu tentă populară, ca în textul *Pe o piatră*, din care citez: „Scrișule, drăguțule,/ Te iubesc, dar aș vrea tare/ Să te las colo, în vale,/Printre turme de mioare/ La umbra stejarului/ În cântul ciobanului”.

Trebuie să fac o constatare și anume, că asemenea compuneri sunt binevenite în repertoriul unui rapsod, dar nu într-o carte de poezie, unde lectorul caută metafora, caută ambiguitatea mesajului care să-i ofere oportunitatea propriei interpretări.

Ultimele texte din volumul *Trăiri în colecție/ Poeți nemuritori și calzi și reci* punctează, așa cum sugerează titlul, trăirile Cristinei, iar ca formă, se apropie de notele dintr-un jurnal, unde confesiunea nu are îngrădiri, concluzia fiind formulată astfel:

*Rămâi! Risipește
Gratitudine! Viață firească!*

Recomand Cristinei Copia, în viitoarele cărți sau la o eventuală reeditare, să separe în volume diferite genurile literare, să înnobileze versul cu expresivitatea metaforei, care susține vibrația poetică și conferă originalitate și valoare autorului.

Dumitru Cerna

În împărăția câmpiei Urcăneștilor

Scriitorul Aurel Podaru, stabilit de ani buni în Beclean pe Someș, colțul de rai bistrițean care adăpostește și o altă măreție a zvelteții, Lipișanul negru, și-a dedicat hărnicia și talentul în a cerceta și a menține vie opera și memoria unuia dintre cei mai mari prozatori români, cu destin tragic, care este Pavel Dan. A publicat ediții Pavel Dan, a organizat colocvii și concursuri de creație literară sub egida numelui marelui scriitor, a înființat Asociația Culturală „Pavel Dan” (în colaborare) și chiar o publicație cu numele de „Paveldaniștii” (primul număr avea să apară în septembrie 2015), în jurul căreia a adunat scriitori, artiști plastici, muzicieni, ziariști, răsplătindu-i cu titlul nobiliar de paveldanist sau așa cum am mai spus și cum am scris „.../Aurel Podaru, cel ce a transformat românii iubitori de literatură în paveldaniști, cinstind astfel memoria prozatorului Câmpiei Transilvaniei și menținând trează emoția pentru lectura scrierilor acestuia”.

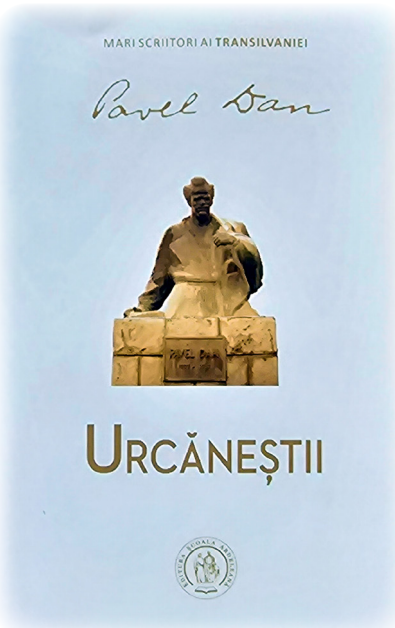
La fel a procedat și la centenarul nașterii scriitorului din Triteni, în 2007, atunci când, în comuniune intelectuală cu scriitorii Ion Buzăși și Sergiu Pavel Dan, fiul prozatorului, cel ce semnează și prefața, a editat volumul „Pavel Dan și Blajul”, la Editura Clubul Saeculum din Beclean. I-a urmat prima ediție critică integrală Pavel Dan, Opere, vol. I-III, de același Aurel Podaru, cu un studiu introductiv de Andrei Moldovan, la Editura Eikon, în 2012, ediție greu de găsit, căci epuizată iute de devoratorii de literatură de cea mai bună calitate. În iunie 2019, editează volumul „Pavel Dan și Tulcea”, ediție gândită și alcătuită de același neobosit întru Pavel Dan, Aurel Podaru, avându-i alături pe Ion Bădică, semnatarul textului „În loc de prefață” și pe Ion Buzăși, postfațatorul, volum apărut la Editura Casa Cărții de Știință, din Cluj-Napoca.

De câteva zile, Aurel Podaru revine editorial cu un volum paveldanist, pe cât de prețios în conținut, pe atât de elegant ca obiect de artă, cu un titlu inspirat, „Urcăneștii”, la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca, în Colecția „Mari Scriitori ai Transilvaniei”, la realizarea căruia scriitorul Vasile George Dâncu dă măsura talentului său și a lubirii sale de editor, așezând în mâinile noastre un volum frumos, de-o eleganță desăvârșită. Cartea a ajuns la mine, din Beclean, la Florești, în două săptămâni, întârzieri buclucașă care a trezit în noi varii porniri comportamentale ale limitelor răbdării, vizavi de năravurile Poștei Române, care nu se află la prima ispravă de acest fel. Dedicăția generoasă a lui Aurel Podaru a avut darul de a mă liniști.

Așa cum spuneam, ediția este îngrijită de Aurel Podaru, care semnează cronologia și nota asupra ediției, Ion Buzăși, prefața volumului, iar Mariana Răbîncă, tehnoredactarea și realizarea copertei inspirate, pentru care o felicităm. Volumul reeditează două nuvele ale lui Pavel Dan: „Urcan Bătrânul” și „Înmormântarea lui Urcan Bătrânul” – povești tulburătoare despre trei generații ale Urcăneștilor, nuvele pe care intelectualul de la Blaj, Ion Buzăși, le numește „nuvele exemplare”, „pentru că prin temă, compoziție, limbaj, viziune asupra vieții, stil sintetizează întreaga nuvelistică a prozatorului Câmpiei transilvane”. Ele sunt însoțite de un esențial extract cu numele personajelor întâlnite în cele două nuvele, în ordine alfabetică, precum și de un generos și expresiv album cu imagini din lumea lui Pavel Dan.

Cu un destin editorial aparte parcă predestinat, reeditarea celor două capodopere era necesară, din două motive: periodic Pavel Dan trebuie să se afle în librării, la dispoziția cititorilor, fiind unul dintre cei mai mari și expresivi prozatori ai Transilvaniei – de o tulburătoare modernitate, așa după cum este și Coșbuc cu poezia sa semeață –, iar aceasta este o invitație la lectura unei părți semnificative din opera sa și, desigur, un festin intelectual select în timpul și după lecturarea lor. Un câștig pentru cititori este și cuvântul-înainte, semnat de Ion Buzăși, concis și doct, după cum ne-a obișnuit venerabilul scriitor blăjean.

Plin de o disponibilitate contaminantă în cercetarea operei și iscusit îngrijitor de ediții paveldaniste, deloc „lăsător”, așadar nesemnând cu Simion Urcan, fiul lui Urcan Bătrânul, suntem convinși că Aurel Podaru ne va mai răsfăța cu ediții de lux din opera marelui prozator, cu care scriitorul din Beclean, nu numai că este consătean, dar îi seamănă fizic atât de bine, încât acum, când Aurel Podaru a căpătat o vârstă respectabilă, ne putem lesne imagina de cum ar fi arătat Pavel Dan senior, dacă Moartea s-ar fi răzgândit.

Gavrilă Țărmure

Bistrița trebuie povestită și repovestită

Încă de la începuturi, Editura Charmides și-a propus să includă în planul editorial volume care să ducă poveștile Bistriței mai departe, sub diferite forme, de la istoriile arhivelor și discursurile specialiștilor, la mărturiile personale și „nostalgiiile citadine”, de la cuvânt la imagine și sunet.

Toți am fost martorii entuziasmului recuperativ care a marcat mai ales primul deceniu de după 1989 când toată lumea, pe de-o parte, simțea că istoria locală poate fi (și trebuie să fie) povestită, mărturisită și scrisă, altfel și, pe de altă parte, începea să înțeleagă încețoșat că istoriile bistrițene astfel recuperate erau o șansă pentru articularea unei noi, vivace și relevante în prezent, identități citadine hrănite de multiple confluente istorice și culturale.

Eu însumi nefiind născut la Bistrița am ajuns să iubesc acest oraș prin intermediul nenumăratelor „povești bistrițene” pe care le-am descoperit, împreună cu concetățenii mei, în acei ani ai entuziasmului recuperativ. Pe de altă parte, atunci am simțit cel mai dureros cât de mult istoria recentă a comunismului a ocultat în ochii cetățenilor orașului nostru, mai ales a tinerilor, istoria bogată și adâncă a urbei, istorie care se încăpățânase să supraviețuiască tăcut în trama urbană și în formele arhitecturale ale clădirilor, portalelor, pasajelor, curților interioare, porților și balcoanelor Centrului Istoric, peste care trona, bineînțeles, Catedrala Orașului. Miraculos, Centrul Istoric, „Centrul Vechi”, își păstrase o anumită organicitate neștrămutată (notez aici faptul că ilustrațiile lucrărilor lui Sever Moldovan din acest volum sugerează foarte bine acest lucru) și aceasta în pofida expansiunii ce părea de neoprit, în anii comunismului, a Noului Centru Civic.

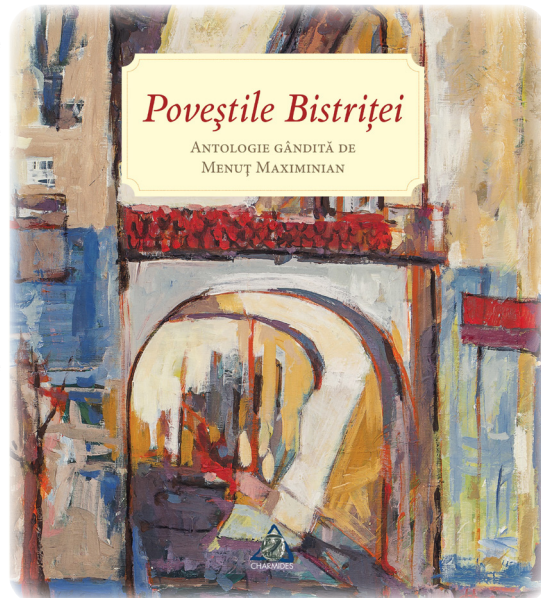
Confruntarea dintre cele două Centre, înscrisă material în trama urbei noastre, este semnul că recuperarea „poveștilor Bistriței” are o miză identitară mai adâncă ce indică nu doar întoarcerea la o uitată „vârstă de aur” a orașului, „identitatea medievală”, ci și nenumărate tensiuni și neașezări etnice, sociale, politice și culturale care au fost desigur, în același timp, camuflete și exacerbate. Entuziasmul primului deceniu postcomunist era deci hrănit de descoperirea istoriilor uitate și mai ales de diseminarea lor în spațiul public, dincolo de micile contexte sociale (familie, comunități etnice sau grupuri intelectuale), mai degrabă conspirative, în care ele erau transmise din gură în gură. Însă acel entuziasm inițial, care într-adevăr a avut meritul că a readus gustul pentru istoriile și patrimoniul local, material sau imaterial, în rândul publicului larg, a fost inevitabil temperat, în deceniile ce au urmat, de seriozitatea provocărilor dezvoltării rapide a urbei noastre și de noile condiții sociale, politice și culturale. Aderarea la Uniunea Europeană a fost fără îndoială un moment de cotitură ce a adus cu el noi modalități de „a proiecta” viitorul orașului în toată complexitatea lui. Tânăra generație de specialiști - istorici, istorici de artă, arheologi, etnologi - dar și ONG-urile locale au imprimat un nou suflu mișcării de salvare și promovare a patrimoniului local, material și imaterial.

Bistrița trebuie povestită și repovestită

Dar de data aceasta știm că pentru a înțelege complexitatea și, mai ales, polifonia istoriei și memoriei locale, entuziasmul recuperativ nu e suficient. Avem nevoie de spații interdisciplinare, de discursuri profesionale și practici culturale care să surprindă complexitatea culturii urbane actuale și diversitatea comunităților urbane, spații în care specialiștii istoriei și memoriei, dar și „creatorii de cultură”, artiști vizuali, muzicieni sau scriitori, să descopere și să inventeze noi modalități de a imagina viitorul urbei noastre. Bistrița poate fi povestită și repovestită în multe feluri, dar acum înțelegem că de aceste „povești” depinde identitatea și viitorul orașului nostru. Istoriile culturale și intelectuale, istoriile sociale și politice, istoriile comunităților etnice și ale patrimoniului arhitectural ale orașului nostru trebuie nu doar recuperate cu mijloace adecvate și „puse în siguranță”, dar trebuie mai apoi integrate creativ în acțiunea colectivă viitoare. Experiența mea de manager cultural de aproape 30 de ani în acest oraș mă face să înțeleg bine că foarte ușor intențiile bune și entuziasmul recuperativ poate hrăni de multe ori forme și mișcări culturale inadecvate sau chiar aflate în zona kitsch-ului...

Salut apariția volumului „Poveștile Bistriței”, propus de Menuț Maximilian Editurii Charmides pentru că mi se pare că este un pas către crearea acelui spațiu interdisciplinar de înțelegere a istoriei și memoriei locale pe care îl menționam mai sus. Maximilian, editorul volumului, a adus laolaltă o serie de capitole scrise de către autori diferiți ca stilistică și *background* intelectual (Mircea Gelu Buta, Oliv Mircea, Vasile Duda, Menuț Maximilian, Eugen Miloș, Dinu Flămând, Aurel Rău, Olimpiu Nușfelean, Adrian Onofreiu, Liviu-Petru Zăpârțan) care „povestesc” Bistrița fiecare în felul lui și care încearcă să înțeleagă și să recupereze complexitatea activării memoriei personale și colective și practicilor locuirii urbane cu istoriile ei sociale, multietnice, cultural-intelectuale, politice și patrimoniale. Consider că împreună, textele volumului, creează o imagine polifonică a istoriei locale, o polifonie care poate hrăni nu doar impulsuri nostalgice și reverii cețoase despre trecut, dar și un mod realist de a înțelege anticipativ identitatea noastră citadină și pluralitatea creativă a comunităților urbane. Textele sugerează extraordinar resursele sociale, culturale, arhitecturale și artistice care pot fi folosite pentru a imagina și întruchipa un viitor urban care să nu (mai) fie captiv unui fantasmatic complex de inferioritate...

Bistrița trebuie povestită și repovestită!

Firul - legătura între generații

Colecția de cămeși tradiționale Menuț Maximinian și interpretări contemporane ale Universității de Arte și Design Cluj-Napoca

La Galeriile „Casa cu lei” din Bistrița, a avut loc vernisajul expoziției cu titlul *FIRUL, LEGATURA ÎNTRE GENERAȚII*- Colecția de cămeși tradiționale Menuț Maximinian și interpretări contemporane din cadrul Universității de Arte și Design Cluj-Napoca, organizată de către Primăria Bistrița, Centrul Cultural Municipal Bistrița, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, Asociația de Științe Etnologice din România și *Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud în parteneriat cu Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, departamentul Arte textile - Design textil.*

Un concept expozițional foarte generos și ofertant în ceea ce privește diversitatea expresiei plastice a materialelor textile, de la firul țesut ferm în războiul de țesut vertical sau orizontal până la lejeritatea și finețea firelor de lână lăsate să transpară într-o plutire aproape aeriană, sau la tehnica împâslirii ce permite un desen compozițional-decorativ cu valențe grafice.

Artele textile dovedesc viabilitatea în timp și confirmă faptul că această formă de exprimare artistică, de la ornamentele de pe costumele populare, până la arta contemporană, care nu refuză tradiția, ci chiar se inspiră din aceasta.

Expoziția prezentă pe simezele Galeriilor „Casa cu lei” întărește ceea ce se exprimă în titlu: există un fir „epic” între tradiție și modernitate.

Conceptul proiectului: Vasile Duda și Axenia Roșca

Coordonator expoziție: Liliana Moraru

Participanți: Cadre didactice ale departamentului Arte textile - Design textil, absolvenți și studenți.

(Prof. Univ. Dr. Liliana Moraru, Conf. Univ. Dr. Livia Petrescu, Conf. Univ. Dr. Anca Pintilie, Lect. Univ. Dr. Axenia Roșca, Asis. Univ. Drd. Andreea Holotă, Asis. Univ. Drd. Vlad Bulgăre).

Prof. univ. dr. Liliana Moraru

O lecție despre eleganță

În ultimii ani s-a vorbit foarte mult despre ținuta feminină, despre ie, despre cămașa cu altiță, despre integrarea acesteia pe lista de preservare UNESCO ș.a. S-a scris ca și când această bătaie nu ar fi ținut de o anumită realitate, ca și când în dulapurile majorității persoanelor nu ar exista haine, poate nu întotdeauna cele mai decorative, cele mai frumoase cu putință, dar haine care au fost ale bunicilor care au murit și au lăsat niște obiecte care au fost purtate și care au propriile lor povești. Această absolutizare, de exemplu, pe ideea de ie a făcut să pară că sunt zone în care nu există o asemenea tradiție, ceea ce e complet fals. Ideea de altiță care a fost adusă în cele din urmă în discuție, iar a fost făcut să pară că sunt zone în care oamenii au umblat direct în tricou din totdeauna. Cuvântul cămașă este cel mai răspândit. De asemenea, această exacerbare pe ținuta feminină a lăsat lucrurile cumva într-un mare dezechilibru. Eu sunt chiar curioasă să văd aceste cămăși bărbătești, aceste ținute bărbătești pentru că n-aș crede că, o gospodină care se respectă își lăsa bărbatul să umble fără să poarte grija felului în care acesta apare în societate. Prestanța, prestigiul, bogăția, autoritatea, apartenența la un grup, toate aceste lucruri pot fi citite și din această ținută. M-a fascinat întotdeauna această similaritate între locuitorii din Banat și cei din Bistrița. În perioada comunistă, mulți bistrițeni au câștigat bani buni muncind sezonier în Banat și le-a plăcut foarte mult acolo, le-a plăcut inclusiv cum își făceau bănățenii țoalele, cum se spune în Banat, ținutele. Foarte adesea, felul în care s-au produs, de către oameni, de către femei meșteșugari, meșterițe, hainele, care au fost moda unei anumite perioade, deopotrivă în Banat și în Bistrița, aceste lucruri au fost comentate, criticate: De ce s-a introdus acest ornament?; De ce s-a cusut cu această culoare?; De ce s-au folosit aceste țesături și nu cele tradiționale? Asta au spus unii specialiști, unii mai spun

Fotografii: Sever Moldovan

și astăzi. Din fericire, unii mai spun și astăzi și vocile lor contează. Însă, pentru mine, aceste transformări sunt semnul cel mai clar al faptului că aceste comunități își valorizează ținutele tradiționale. Cum să valorizezi când nu ești atent la ceea ce este înnoitor? Mai e un lucru important, și anume faptul că, în aceste două ținuturi, e foarte important să-ți arăți bogăția. În alte locuri, bogăția se maschează, este discretă, se camuflează, cum se spune. În Banat și în Bistrița, dacă ai avere, nu e rușine să arăți această avere. Asta din cauză că acestea sunt ținuturile în care a avea avere înseamnă puțin altceva decât în anumite regiuni. Nu înseamnă să deții niște teritorii întinse. Înseamnă să fii stăpân la casa ta, să ai curajul să-ți arăți averea și să fii liber. Aceste lucruri mie mi se par extrem de importante și mi se pare important că îți arăți prin ținută această libertate.

Aceste cămăși bărbătești sunt speciale prin croiul pe care-l are fiecare, prin țesătura pe care o are fiecare – fiind o lecție despre eleganță, despre discreție și despre bogăția care se vede din semne mici, cum sunt acele decorațiuni pe mânecă sau pe gulere.

Prof. univ. dr. Otilia Hedeșan, președintele ASER

Cornel Cotușiu

Să oferim întregii lumi

Este dorința românului EUGEN BARZ, afirmată în editorialul recentei reviste românești „Littera nova”, nr. 2, editată la Parla-Madrid (unde scriitorul locuiește de peste 10 ani). În finalul textului său, întemeietorul publicației conchide astfel:

„Am convingerea că fiecare în parte suntem datori să promovăm cultura română, să promovăm actul cultural în sine, iar tot ce e valoros, literar- cultural, să oferim întregii lumi în paginile revistei „Littera nova”.

Originar din Săliștea Nouă (Cluj), a absolvit Seminarul Teologic la Cluj-Napoca și Facultatea de Teologie la Universitatea din București, urmând și studii universitare la SNSPA București. Protopop al Călărașului, este apoi paroh la Parohia Ortodoxă Sfânta Anastasia Romana de la Parla-Madrid; aici, conduce cenaclul literar ASARS (Asociația Scriitorilor și Artiștilor Români din Spania, al cărui membru fondator și vicepreședinte este)), care își desfășoară activitatea în spațiul Centrului Cultural „Antim Ivireanul” de pe lângă Parohia mai sus amintită.

Pe palierul laic al vieții sale (în 20 noiembrie a împlinit 64 de ani), Eugen Barz a publicat câteva volume proprii (în perioada 2016 - 2020) și, pe parcurs, a colaborat cu versuri și proză la revistele literare din România, Spania, Irlanda și SUA. Când a fost primit în Uniunea

Scriitorilor din România, este firesc să fi dorit a fi încadrat în rândul scriitorilor din Filiala Cluj. E potrivit să se știe că este fondator și coordonator al Cenaclului Literar de la Cluj-Napoca, încât, deopotrivă, e firesc să fi contribuit la editarea antologiei de poezie, în 3 volume (2017 - 2018) - „Cercul Poeților”.

Și acum: Cum arată primele numere ale revistei trimestriale „Littera nova” (de câte 150 de pagini numărul)? De reținut, mai întâi, precizarea D-lui Barz: „Am dat revistei nume latin, deoarece este editată într-o țară latină și este scrisă în română”. Să reținem și componența colectivului redacțional (desigur, români): Are alături de domnia sa pe Daniela Șontica, Felix Nicolau, Cezar Baci. Deopotrivă, e important de reținut că publicația are un consiliu consultativ alcătuit (firesc) din nume de întâie valoare în literatura română de azi: Adrian Popescu, Adrian Alui Gheorghe, Lucian Vasiliu; desigur, domniile lor sunt și colaboratori, încă de la primul număr al revistei „Littera nova”. Concomitent este de remarcat prezența în paginile ei, cu poezie, comentariu de poezie, proză, istorie literară și a unor scriitori precum Constantin Cubleşan, Ion Pop, Ovidiu Pecican, Andrea H. Hedeș, Virgil Mihaiu, Al. Țion, Viorel Mureșan ș.a. - o seamă dintre ei ținând de arealul scriitoricesc transilvan. Ilustrațiile grafice ce se perindă de-a lungul atâtor pagini sunt remarcabile prin delicatețea cromatică, ele însele având parcă un puseu liric.

Închei cu riscul unei afirmații care ar contura succint dragostea de patrie a lui Eugen Barz: Trăind atât de românește în spațiul iberic, nu are de ce să-și cuibărească în suflet starea de DOR.

revistă de cultură

LITTERA NOVA

Elena M. Cîmpan

Inimi care bat (după Alexandru Husar)

- sau despre monografia neuitată -

Motto: „Alexandru Husar face parte din galeria personalităților culturii românești care poate fi căutată nu numai pe rafturile bibliotecilor, ci și în inimile miilor de studenți ca s-au format sub bagheta marelui filosof.” (Aurel Scridon, „Metapoetica unei existențe”, Ed. Tipo Moldova, Colecția Academica, Iași, 2022, pag.68)

Într-o lume literaro- științifică, spirituală, culturală, metodică, ideologică, novatoare și neîmplinită, când optimistă, când pesimistă, neologică și arhaică, în care monografia, ca studiu amplu, de autor, de localitate, ca tratat detaliat, exhaustiv, pe cât posibil, a rămas în urma noastră, în vremea formării de altădată, pe când scriitorii erau studiați monografic și pe când studiile de acest fel umpleau rafturile bibliotecilor. Am trecut, pe nesimțite, pe model occidental, la studiul fragmentelor, al părților, la omiterea întregului, în favoarea părților. Dar, nu de tot. Un dor acolo, de ce-a fost odată bine, rezistă și revine în puterea de-a scrie a unora dintre contemporanii noștri, așa cum este și Aurel Scridon, care-și consacră opera subiectului urmărit de la A la Z. Așa a făcut cu prima carte, „ecouri ale noului roman francez în literatura română modernă”, apărută în 2019, la aceeași editură ieșeană, în care prezintă perioada franceză a scriitorilor Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute, Jean Ricardou, și ecouri în literatura română, prin reprezentanți ai onirismului, Dumitru Țepeneag și Sorin Titel, și ai jurnalului metatextual, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Radu Petrescu și Tudor Țopa.

A trata monografic, o mișcare, un curent, precum „Noul roman francez”, și o personalitate, precum cea a lui Alexandru Husar, vorbește despre seriozitatea cu care Aurel Scridon se apleacă asupra preocupărilor sale, care, odată stabilite, sunt urmărite cu multă grijă, pasiune, înțelegere a fenomenului și cu artă, de a transmite, prin cuvinte, toată această încărcătură, bogată în sensuri și semnificații.

Pornind de la viața lui Alexandru Husar (n. 26 aprilie 1920, în Ilva- Mare – d. 17 mai 2009, în Iași), care a trăit 89 de ani, cu perioadele de formare și ale carierei, de la Năsăud, la Cluj- Napoca și Iași (ultimii 50 de ani), trecând prin opera de idei și poezie („Metapoetica: Prolegomene”, 1983, „Ierikon”, versuri, 1990, „Poeme de odinioară”, 2000, „Anti-Gog”, replică la „Gog”, de Giovanni Papini, 1996), de la lecțiile de istorie, la cele de artă, prin carieră, de la cea de arhivist, la profesor, la cercetător, la estetician și până la traducător, Aurel Scridon își urmărește personajul cu admirație, într-un exercițiu de venerație, chiar până la identificare, în concepții, în metode, pentru că, stând în preajma unui învățat, ajungem să preluăm din profilul său.

Delicate și încărcate de emoție sunt paginile din biografie, alcătuite pe baza memoriilor, a jurnalelor, a interviurilor și a documentelor de arhivă. Grăitor este mai întâi faptul, „un blestem”, de altfel, considerat de însuși Alexandru Husar, „blestemul de a nu putea scrie acasă” și de a scrie la Roma, la Mănăstirea Văratec, la Șendroaia, lângă Piatra Fântânele, la Casa Sadoveanu din Copou, unde avea un mic birou, pe unde îl purtau pașii destinului. Apoi, discrete dezvăluiri ale unor idile, din liceu și de mai târziu, până la momentul în care a cunoscut-o pe viitoarea soție, Margareta Costachi, din Adjud, alintată „Mala”, cu mult mai tânără, care, studentă fiind, în Iași-ul de altădată, l-a invitat la dans, cu simpla întrebare: „Dansați, domnul profesor?”, avându-i ca martori pe colegii, nerăbdători să afle răspunsul și continuarea, fac deliciul și savoarea unei vieți, ce merită idealizată, chiar dacă nu a fost așa, întocmai. Din rânduri, frumos orchestrate, cu logică și sensibilitate, se desprinde imaginea lui Alexandru Husar, care a fost prieten cu Teohar Mhadaș, cu Ioan Cutova, la Năsăud, cu Lucian Blaga, la Cluj- Napoca, invitat la Tudor Vianu, acasă, la București, asistent al istoricului David Prodan, al filosofului D.D. Roșca, prieten cu Constantin Ciopraga și , mai ales, prieten de-o viață, cu Gavril Istrate. Portretul său străbate din colțurile cărții, cu raze blânde, calde, melancolice, de căldură și lumină: Gavril Istrate îl numește „unul dintre cei mai străluciți profesori pe care i-a avut Universitatea „Al. I. Cuza”, din Iași. „Era un perfecționist – își amintește Mala - , a cărui exigențe se întindeau și în afara mediului universitar”. Corecta tezele elevilor de liceu „la sânge de universitar”, în locul soției sale. „Ținuta seniorială, ochi pătrunzători, memorie prodigioasă, o expunere a lucrurilor plină de efervescență, cu un patos acompaniat de o gestică reținută, sunt doar câteva dintre descrierile de mai târziu ale foștilor săi elevi din școala năsăudeană. Mereu elegant, cu un zâmbet ce nu-l părăsea niciodată, își uimea elevii cu detalii ce trădau un uriaș bagaj de cunoștințe...” Al. Husar va derula, în paralel cu activitatea didactică, o amplă activitate publicistică ... Știa să facă spectacol din orele de literatură sau filosofie... un spectacol de intelectualitate, de cunoaștere, de argumentare bazată pe o vastă erudiție. Le spunea elevilor: „Veți găsi cărți în șuri, în poduri, în grajduri și în cotețe, în șanțuri... de pretutindeni ridicați cartea pe policoare pline de praf; din lăzi închise o scoateți la lumină, să umplem muzeele și arhivele noastre, bibliotecile cu cărți vechi și sfinte, cu cărți de demult...”

Capitolul despre poezia lui Alexandru Husar încearcă să stabilească o notă definitorie, prin exemplele date, strofe din etape diferite, de la începuturi școlare, „Școala este edificii./ Unde merg copiii mici”, până la elegii, „Pentru inima mea înghețată/ O, de-ar fi acolo și o fată!/ Fata pe care o am iubit/ A fost, a plecat și n-a mai venit” sau versuri pornite din filosofie, mai ales pe tema trecerii timpului, „Sunt anii de atunci/ Tot n-o mai uiți/ N-o poți uita//

Dar nu exista/ Nu exista”.

Ca istoric, la umbra lui David Prodan, Al. Husar va debuta la Iași cu „Dincolo de ruine, Cetăți medievale” (1959), revizuită în 2003, cu un comentariu pe co-perta a IV-a, semnat de către istoricul Al. Zub. Cartea conține o parte însemnată despre Cetatea Ciceului. Al. Husar face un apel pentru latura sensibilă a cititorului în descoperirea frumuseților acestor ruine răsărite din negurile istoriei. De la est, cu „Cetăți de pe Nistru”, la vest, cu „Ideea europeană”, Husar interpretează modern și echilibrat realitatea, cu deschidere către universalitate, pornind de la moștenirile existente. Parcursul european, legăturile cu civilizația apuseană, studiindu-i pe înaintași, după Gh. Asachi, Costache Negruzzi, Nicolae Bălcescu, înțelegând sincronismul, „ca piatră de încercare a evoluției”, în aceeași cheie cu Eugen Lovinescu, și efectuând propriile „Lecții istorice”: lecția 1, trecutul e o părgie a viitorului; lecția 2, pe neadevăr nu se poate clădi decât o construcție falimentară; lecția 3, minciuna nu rezistă în fața istoriei.

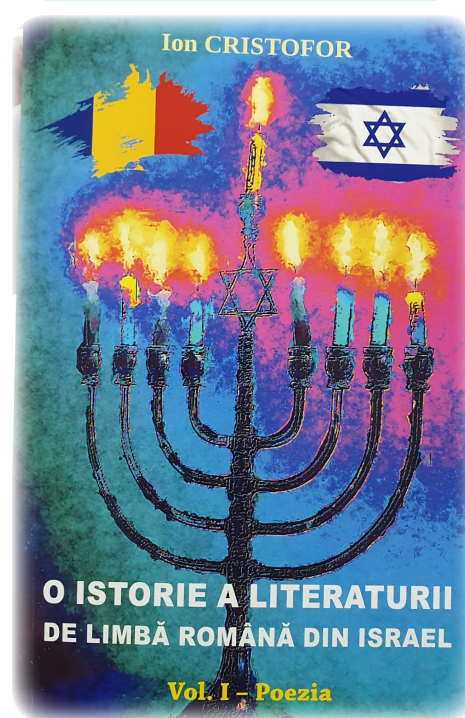
Lectura cărții „Gog”, a lui Giovanni Papini îl inspiră pe Al. Husar în scrierea unei replici, cu alte convingeri filosofice. Studiului papinian asupra umanității îi corespunde o dezbaterie intelectuală, un Anti-Gog autohton: „dacă există un Gog, există, cel mai probabil, și un anti-Gog, fie el lăuntric”. O carte pe care Husar a citit-o în studenție l-a marcat într-atât, încât, peste ani, (40), marcat și urmărit de acest personaj, oferă o alternativă, adaptată, oferind tot 70, dar de eseuri, pornite de la temele din „Gog”, în acea oglindă a societății de altădată, căreia Husar îi propune o reabilitare, din perspectiva umanistului.

Aflat la Iași, titular al catedrei de estetică, post propus de către prietenul său, Gavril Istrate, și deprins cu disciplina încă de pe vremea facultății, de la Tudor Vianu, Al. Husar desfășoară o activitate universitară și literară de reconstituiri, Coșbuc, în principal, Arghezi, pe principii maioreștiene, mai ales. Deosebit de importantă rămâne cartea „ars longa”, în frumoasa colecție de la Ed. Univers, care face din „Întoarcerea la literatură” o cale adevărată de regăsire a sinelui intelectual, estetic. Nu în ultimul rând, studiul de bază, care inspiră și titlul cărții lui Aurel Scridon, „Metapoetica unei existențe”, de la „Metapoetica” lui Husar, având ca subtitlu, „prolegomene” este altă piatră de temelie, de la care Husar „va renunța la stricta periodizare a fenomenologiei esteticii, abordând baza filosofică a acestei discipline.

Dacă fiecare capitol din carte, poartă un motto de ținut minte, cel de la Al. Husar, traducătorul, are și o componentă ironică, fină: „Traducerea este cea care transformă totul pentru a nu schimba nimic.” (Günter Grass) Husar a tradus din italiană, din franceză, din portugheză, din cubaneză, din mexicană, din americană, din rusă și exemplele sunt doar câteva, pentru a ilustra activitatea prodigioasă pe textele originale, cu pasiune și devotament pentru aducerea în literatura română a unor opere de referință din literatura universală.

Așa cum Al. Husar a adus cu el și a creat, tot așa de generos, trebuie și el dus și creat, mai departe. Ceea ce Aurel Scridon a înfăptuit prin acest studiu monografic.

Cărți primite la redacție

Redacția:

Redactor șef: Menuț Maximilian; Editor coordonator: Gabriela Ciornei; Redactori: Olimpiu Nușfelean, Icu Crăciun;

Prezentare grafică: Maxim Dumitraș; Tehnoredactare: Claudiu Moldoveanu;

Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud: Irina Petraș - președinte de onoare, Menuț Maximilian – președinte,

Icu Crăciun, Vasile George Dăncu, Virgil Rațiu – vicepreședinti;

Adresa: str. Petre Ispirescu, nr.14C, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud; email: rasunetul@rasunetul.ro, menutmaximilian@yahoo.com.

***

Se distribuie gratuit împreună cu ziarul Răsunetul

***

Marcă înregistrată

***

Apărut cu sprijinul

SANOVIL